

Реферат

ДР: 108 с., 2 додатки, 74 джерела.

Об'єкт дослідження – англомовні тексти будівельних стандартів.

Мета роботи полягає у встановленні лексико-граматичних особливостей перекладу текстів англомовних будівельних стандартів та з'ясуванні основних способів їх перекладу.

Методи дослідження – метод структурного аналізу; метод семантичного аналізу; методи контекстуального, кількісного та перекладацького аналізу.

У першому розділі кваліфікаційної дипломної роботи відбувається огляд теоретичного матеріалу з питань уточнення жанру сучасного офіційно-ділового стилю, розкриття поняття «будівельний стандарт», дослідження лексико-семантичних особливостей та синтаксису текстів будівельних стандартів. У другому розділі здійснюється аналіз особливостей перекладу текстів будівельних стандартів засобами української мови, досліджуються термінологічні одиниці будівельної галузі та труднощі передачі синтаксичних особливостей текстів будівельних стандартів. У третьому розділі здійснено огляд теоретичного матеріалу з охорони праці. У загальних висновках викладено основні теоретичні та практичні результати запропонованої теми; визначені основні способи перекладу англомовних будівельних стандартів у тестах відповідної галузі засобами української мови.

БУДІВЕЛЬНІ СТАДАРТИ, СИНТАКСИС, ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИЙ СТИЛЬ, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ, СЛОВНИКОВИЙ ВІДПОВІДНИК, СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ, ТЕРМІНОЛОГІЯ, ТЕРМІНОСИСТЕМА.

ЗМІСТ

Завдання на роботу	
Реферат	
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ТЕКСТІВ БУДІВЕЛЬНИХ СТАНДАРТІВ	9
1.1. Загальна характеристика сучасного офіційно-ділового стилю..	9
1.2. Будівельні стандарти як жанр офіційно-ділового стилю	12
1.2.1. Стильові ознаки текстів будівельних стандартів	17
1.2.2. Особливості будівельних стандартів на лексико- семантичному та синтаксичному рівнях.....	22
1.3. Типи будівельних стандартів	34
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ БУДІВЕЛЬНИХ СТАНДАРТІВ	40
2.1. Структурні особливості будівельних термінів і їх відтворення при перекладі.....	41
2.2. Проблема передачі термінологічних одиниць будівельних стандартів у перекладі	48
2.3. Граматичні труднощі перекладу текстів будівельних стандартів	54
РОЗДІЛ 3 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	60
3.1. Аналіз потенційних небезпек.....	61
3.2. Заходи по забезпеченню безпеки.....	62
3.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії.....	65
3.4. Заходи з пожежної безпеки.....	71
3.5. Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях.....	73
ВИСНОВКИ.....	80
SUMMARY.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
ДОДАТКИ.....	95

ВСТУП

XXI століття характеризується швидким розвитком науки і техніки, що, в умовах глобалізації, супроводжується активним міжкультурним обміном спеціальними знаннями, виробничою інформацією й досвідом у різноманітних сферах народного господарства. У зв'язку з цим виникає необхідність правильного, точного та адекватного перекладу іншомовних документів.

Теоретичною основою роботи слугували праці вчених, які займаються загальними проблемами перекладу, в тому числі і науково-технічної літератури (В. С. Алексєєва [1], І. В. Асмукович [3], В. І. Карабан [19]), особливостями перекладу термінології (Л. П. Білозерська [6]). Було навіть укладено 12-мовний словник будівельних термінів (М. Е. Біленький, Г.В. Візірян [5] та ін), в якому, на жаль, не представлено переклад українською мовою.

Актуальність роботи зумовлена зростанням інтересу та підвищенням значення перекладу нормативно-технічної документації як способу обміну та поширення інформації у світовій спільноті, а також тим, що лексико-семантичні труднощі, які виникають під час перекладу текстів будівельних стандартів, ще не є достатньо вивченим питанням на сучасному етапі розвитку перекладознавства.

Об'єктом дослідження даної кваліфікаційної магістерської роботи є англомовні тексти будівельних стандартів.

Предметом дослідження є структурні, семантичні та граматичні особливості англомовних термінів будівельної галузі, своєрідність функціонування і способи їх перекладу українською мовою.

Метою дослідження є вивчення лексико-граматичних особливостей перекладу будівельних стандартів українською мовою.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- з'ясувати структурні та семантичні особливості термінів будівельної сфери;
- виявити структурні параметри англомовних будівельних стандартів;
- визначити лексичні і граматичні способи перекладу текстів сфери будівництва;
- укласти глосарій зазначених термінів.

Корпус дослідження кваліфікаційної дипломної роботи було сформовано з термінологічних одиниць (141) сфери будівельних стандартів, зібраних методом суцільної вибірки з англомовних джерел, таких як глосарії [5] та електронні ресурси будівельних стандартів [44, 45, 48 - 51].

В процесі роботи були застосовані такі **методи дослідження**: *метод суцільної вибірки* – для виокремлення бази дослідження; *метод компонентного аналізу* – для встановлення структури плану змісту лексико-граматичних одиниць; *метод стилістичного аналізу* – для вивчення стилістичних особливостей терміноодиниць аналізованої терміносистеми; *структурний метод* – для вивчення формальної та змістової структури терміна.

Практичне значення даної кваліфікаційної дипломної роботи полягає у можливості використання матеріалів у розробленні спеціальних словників та глосаріїв, складанні методичних вказівок з теорії будівельних стандартів, для студентів філологічних факультетів, які вивчають практику та теорію перекладу, а також для перекладачів, що працюють з текстами зазначеної сфери.

Результати дослідження було апробовано на конференції «Сучасний вимір філологічних наук» (Львів, 2018).

Зв'язок роботи з науковими темами. Дипломну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми № 61118 кафедри теорії та практики перекладу ЗНТУ "Система й структура германських мов в когнітивно-комунікативній парадигмі знання". Тему роботи затверджено наказом ректора № 310 від 31.10.2018

Структуру дипломної роботи зумовлено науковою логікою дослідження, його метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та 2 додатків. Загальний обсяг роботи складає 108 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ТЕКСТІВ

БУДІВЕЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

1.1. Загальна характеристика сучасного офіційно-ділового стилю

Стрімкий розвиток різних галузей народного господарства, посилення міжнародних контактів та науково-технічний прогрес вносять значні зміни до лінгвістичної моделі світу. Одна з таких змін полягає в тому, що переважну частину мовного фонду становить професійна офіційно-ділова лексика. Новоутворені поняття і терміни постійно поповнюють вже наявний лексикон багатьох професійних мов. У зв'язку з цим роль термінів у лексичному складі мови постійно зростає.

За допомогою термінів номінують абстрактні і конкретні об'єкти вивчення – від деталей машин у машинобудуванні до загальнонаукових та філософських категорій. Тому В. М. Лейчик зазначає, що всезагальність термінів постає у якості їх основної відмінної властивості в порівнянні з іншими номінативними класами, що використовуються у спеціальних мовах [26, с. 45] .

Відомо, що переклад як такий є складним і багатограним видом людської діяльності. В процесі перекладу відбувається не просто заміна однієї мови іншою, а виникає конфлікт у різних культурах, особистостей, складах мислення, рівнях розвитку та різних традицій [2, с. 114-127].

Офіційно-діловий стиль являє собою різновид літературної мови, який має свої засоби вираження, засоби узагальнення назв предметів та явищ, а також є по-своєму виразним [20; 42 с. 37].

Усна форма офіційно-ділової мови передбачає виступи на урочистих зборах, засіданнях та прийомах. Офіційно-діловий стиль обслуговує лише

офіційні та найбільш важливі сфери людських взаємовідносин: відносини між державною владою та населенням, між країнами, між підприємствами, установами та організаціями, між особою та суспільством.

Офіційно-діловий стиль характеризується визначеним, більш-менш обмеженим колом питань. Ці особливості сприяли закріпленню в ньому традиційно сталих засобів вираження мови та вироблення певних форм та прийомів побудови мови.

До характеристик офіційно-ділового стилю належать [8, с. 5-7]:

- високий ступінь регламентованості мови (певний запас засобів вираження та способів їх побудови);
- офіційність (чіткість викладення; слова вживаються зазвичай в своїх прямих значеннях, образність, як правило, відсутня);
- безособовість (офіційно-ділова мова уникає конкретного та особового) [2; 93].

За структурою офіційно-діловий стиль розділяється на два підстили: офіційно-документальний та повсякденно-діловий. В першому можна виділити мову дипломатії (дипломатичні акти) та мову законів – у нашому випадку – будівельні стандарти, а в другому – службову переписку, ділові папери [8, с. 18].

Характерними особливостями спеціальних текстів офіційно-ділового стилю є інформативність, логічність, точність і об'єктивність, ясність і зрозумілість. Тексти, що належать до даного стилю, можуть відображати вказані риси в більшій або меншій мірі.

В текстах офіційно-ділового стилю передбачається використання термінології та спеціальної лексики. Окрім термінів в інформативному тексті присутні також загальнонаукові та загальновживані слова, які визначають специфіку даного стилю [8, с. 5-7]. Щодо синтаксичної структури, то англійські тексти інформативного характеру відрізняються своєю конструктивною складністю. В них наявна велика кількість прислівникових та інфінітивних зворотів, а також деякі інші суто книжкові конструкції, які

іноді перешкоджають розумінню тексту і ставлять перед перекладачем додаткові задачі. У дієсловах переважає теперішній час, складнопідрядні речення, широко використовуються різні засоби логічного зв'язку. В інформативному перекладі переважають іменникові структури із характерною для них номінативністю, актуалізуючи в спеціальних текстах багато назв реальних предметів. Оскільки функція реального опису дії передається назві, присудок в реченні робиться лише загальним позначенням процесуальності [11].

Широке використання дієслів у пасивній формі та формі простого теперішнього часу, що пов'язано із основними характеристиками і цілями викладення. Особливої уваги заслуговує широке використання у спеціальних текстах перехідних дієслів в неперехідній формі із пасивним значенням. Важлива характеристика інформативного перекладу, яка відображається у відборі та використанні мовних засобів, полягає також в його прагненні до стислості та компактності викладення, що виражається, зокрема, в доволі широкому використанні еліптичних конструкцій. Невірне розуміння цих конструкцій не рідко призводить до помилок у перекладі [15].

Також треба відмітити численні випадки опущення в спеціальних матеріалах артикля, особливо означеного там, де в текстах іншого типу його використання вважається абсолютно обов'язковим. Що стосується синтаксичних особливостей, то для інформативних текстів англійської мови є характерним переважання простих речень, які складають в середньому більше 50% загального числа речень в тексті [30, с. 225].

В той же час кількість складних речень є відносно невеликою. Це явище непритаманне відповідному стилю в українській мові, де складні речення використовуються дуже широко. Для інформативного перекладу текстів будівельних стандартів як в англійській, так і в українській мовах характерним є прагнення чіткого та суворого викладення, відмова від непрямих, описово-позначувальних об'єктів, широкого використання штампів та стереотипів спеціальної лексики. Тому перекладач нерідко

зобов'язаний виконувати «стилістичну правку» оригіналу, вводити замість парафрази точний термін, пояснювати, що саме мається на увазі, замінювати авторський зворот більш звичним штампом [1; 124].

Основою будь-якого стилю є загальновживана лексика, так як вона представлена у всіх типах літературного, книжково-писемного та усномовленнєвого матеріалу, адже саме ця лексика створює ту основу, на якій взагалі можливе розуміння. Загальновживана лексика створює той фон, на якому виділяються, з яким вступають у відповідні відношення різноманітні елементи словникового складу мови.

Важливу роль у офіційно-діловому стилі відіграють терміни певної тематики, а також характерне використання фразеологічних зворотів, що найчастіше зустрічаються у даному жанрі, у відповідності до його цілеспрямованості.

Характерною рисою офіційно-ділового стилю є використання слів з абстрактно-узагальненим значенням, утворених за допомогою суфіксів, а також широкого використання прислівникових префіксально-суфіксальні утворення і складних слів.

Що стосується фразеології, то офіційно-діловий стиль визначається широким використанням готових формул або кліше. Тут виділяються численні вставні звороти, що вказують на джерело інформації стійкі словосполучення із стертою образністю.

Стилістичні особливості англійської та української мов майже не відрізняються. Для усіх текстів будівельних стандартів характерні загальні форми реалізації стислості: компресія інформації та передача певної частини повідомлень імпліцитно. Як результат стислості відбувається економія мовних засобів за рахунок комунікативно менш важливих фрагментів повідомлення.

Слід відзначити і деякі особливості синтаксичної організації текстів будівельних стандартів: наявність коротких самотійних повідомлень (1-3 висловлення), які складаються з довгих речень із складною структурою;

максимальний поділ тексту на абзаци, коли майже кожне речення починається з нового рядка; наявність підзаголовків у всьому тексті для підвищення зацікавленості читачів; використання численних атрибутивних груп. Таким чином, мовні особливості аналогічних стилів у мові перекладу нерідко не співпадають. Тому приналежність текстів оригіналу та перекладу до певного функціонального стилю висуває особливі вимоги до перекладача та впливає на хід і результат перекладацького процесу.

Отже, підсумовуючи все сказане раніше, стилістичні особливості офіційно-ділових документів визначаються їх основною функцією – повідомлення інформації та надання відомостей. Серед основних параметрів можна виділити такі: точність, ясність викладу думки у поєднанні з лаконічністю, стислістю й послідовністю; дотримання певної структури документа, наявність реквізитів, суворе регламентація тексту (параграфи, пункти, розділи, абзаци); використання слів тільки у прямому значенні; вживання усталених форм, кліше і мовних зворотів, висока стандартизація тексту; прямий порядок слів у реченні; уникнення розмовних, емоційно забарвлених слів та висловів; додержання норм сучасної літературної мови, недопущення калькування, змішування мов; використання спеціальної термінології; вживання загальноприйнятих аббревіатур.

1.2. Будівельні стандарти як жанр офіційно-ділового стилю

1.2.1. Стильові ознаки текстів будівельних стандартів

Сучасне життя суспільства майже не можливе без ефективного функціонування будівельного комплексу. Рівень його розвитку впливає на формування пропорцій і темпів розвитку галузей народного господарства, розміщення продуктивних сил і розвиток регіонів. Будівництво створює нові

і реконструює діючі основні фонди (будівлі і споруди, призначені для всіх видів виробничої і невиробничої діяльності людей) [13, с. 153-154].

Від розвитку цієї галузі залежить будівництво житла, створення нових міст і сіл, окремих мікрорайонів, постійна реконструкція житлових фондів, будівництво промислових і сільськогосподарських підприємств, транспортних об'єктів, лікарень, шкіл, торгових центрів тощо, будівельний комплекс підтримує в належному стані обороноздатність країни, створює передумови для зростання виробництва в усіх галузях господарства.

Будівельний комплекс як одна з найбільш капіталоємних і диференційованих виробничих систем справляє вагомий вплив на визначення темпів, масштабів і розміщення виробництва. Тому при розміщенні капітального будівництва враховується наявність будівельної організації в регіоні. В той же час слабкість будівельної бази стримує тут промислове будівництво, створення великих комбінатів, галузевих і територіально-виробничих комплексів, фондоемної важкої промисловості, які потребують великих обсягів робіт з капітального будівництва [43; 48].

Будівельні стандарти – це набір правил, що визначають мінімально прийнятний рівень безпеки для споруджуваних об'єктів (будівель). Міжнародний будівельний кодекс (IBC) – це типовий будівельний кодекс, розроблений Радою з міжнародного кодексу (ICC). Модель будівельного кодексу не має юридичного статусу, поки вона не буде прийнята чи адаптована державним регулюванням. Вони використовуються для регулювання будівельних конструкцій за допомогою використання стандартів і є посиланням для архітекторів та інженерів, щодо належного використання при проектуванні будинків або будівельних систем [48].

Побудовані споруди виконують роль не тільки притулку, оберігача та джерела життя в якості другої природи, але і служать засобом комунікації в суспільстві, особливо між різними поколіннями людей. Вони служать для нас джерелом натхнення, засобом соціалізації, самоідентифікації і розвитку особистості. Галузь будівництва розвивається відповідно до матеріальних

умов та ідеології тієї чи іншої суспільної формації. В силу своєї соціально-економічної зумовленості ця галузь має свої особливості і риси, властиві кожному даному строю суспільства. Разом з ходом історичного розвитку змінюється і будівельні стандарти. Тому і з'являються нові терміни на позначення тих чи інших будівельних об'єктів, норм та будівельних стандартів [49; 54, с. 79], через що виникають лексичні труднощі при перекладі подібних текстів.

В наші дні постійно йде будівництво, оскільки люди намагаються зробити своє життя максимально комфортним, а важливою складовою комфорту є те, що нас оточує: будівлі, споруди, мости і так далі. У зв'язку з цим, як зазначає Л. Б. Думанська, у даній сфері виникає значна кількість нових термінів, що вимагають систематизації і вивчення [13, с. 154].

За об'єктами стандартизації стандарти поділяють на три групи: стандарти на властивості, методи та засоби. Перші регламентують властивості предметів і засобів праці, виробів, вимірювальних і контрольних засобів тощо. Ці стандарти містять основні характеристики і показники якості об'єктів стандартизації (розміри, масу, матеріали, характер і допустиму кількість домішок, якість поверхонь, метрологічні характеристики, вид живлення, потужність тощо). Стандарти на методи містять вимоги до способів виготовлення, випробування, контролювання, добирання оптимальних режимів роботи устаткування, вимірювальних інструментів тощо. За допомогою наведених у них вимог перевіряють геометричні розміри виробів, їх фізичні та хімічні властивості, склад матеріалів, якість поверхонь тощо.

Встановлені у будівельних стандартах єдині норми, правила, позначення одиниць фізичних величин, поняття тощо спрощують і здешевлюють організацію та виконання робіт у всіх галузях науки, техніки та господарської діяльності. Як приклад, досить навести єдині правила та вимоги щодо оформлення конструкторських, технологічних, технічних, нормативних тощо документів.

Залежно від призначення стандарти бувають: основні, на продукцію, роботи (послуги) та методи вимірювання й контролювання, а залежно від сфери дії – міждержавні (міжнародні чи міжнаціональні), що розроблені та прийняті міжнародними організаціями (ІСО, ІЕС тощо); державні стандарти України (ДСТУ), які розроблені та прийняті компетентними державними організаціями України; стандарти підприємств і фірм (ТУ), що прийняті їх керівниками та зареєстровані компетентними органами чи організаціями зі стандартизації.

Очолює усі роботи зі стандартизації, метрології та сертифікації продукції Державний Комітет зі стандартизації, метрології та сертифікації України (Держстандарт України).

Державним називають національний стандарт, який затверджений Держстандартом України. Міжнародні та міждержавні стандарти також можуть бути результатом уніфікації чи гармонізації державних стандартів на підставі відповідних угод.

Галузеві стандарти (ГСТУ) розробляють у разі відсутності ДСТУ обґрунтованої необхідності встановлення в них вищих чи додаткових вимог порівняно з вимогами державних стандартів.

Стандартні технічні умови (СТТУ) розробляють у разі необхідності розповсюдження та впровадження узагальнених результатів прикладних досліджень. СТТУ (чи ТУ) – це документ, що регулює стосунки між постачальником і споживачем продукції, для якої відсутні ДСТУ і ГСТУ.

Будівельні норми – нормативні документи, які встановлюють загальні принципи, правила, норми й характеристики в галузі будівництва. Стандарти підлягають реєстрації в Держстандарті України або територіальних його органах.

Технічна документація на продукцію – сукупність документів, які необхідні й достатні для здійснення кожної стадії життєвого циклу (створення, виготовлення, використання, ремонтування і зберігання)

продукції. Розрізняють конструкторську, проектну, технологічну, вихідну, інформаційну та науково-технічну документацію.

За ступенем обов'язковості стандарти поділяють на:

- обов'язкові для виконання, тобто такі, що приймаються урядом, або за його дорученням, державними органами – Держстандартом України, Мінбудом України тощо; їм надається статус державних документів (до таких документів належать стандарти з безпеки праці, охорони навколишнього середовища, ресурсозберігання, а також технічної спільності та взаємозамінності);

- необов'язкові для виконання (рекомендовані), тобто такі, чинність яких поширюється на продукцію, що знаходиться в оптовій торгівлі; дотримання вимог таких стандартів контролюється ринком; окрім того, необов'язковими мають бути організаційно-методичні стандарти;

- диспозитивні стандарти, які в принципі не є обов'язковими, але стають такими за умови згоди між замовником (покупцем) та постачальником (продавцем, виробником); тоді вони можуть бути схвалені чи прийняті на різних рівнях;

- змішані, тобто стандарти, окремі норми яких можуть бути обов'язковими, необов'язковими і диспозитивними.

Подібні градації обов'язковості можуть використовуватися й для інших нормативних документів. Ступінь обов'язковості кожного з них встановлюється його розробником. В сферах, де об'єкти стандартизації швидко змінюються або за потреби накопичити досвід використання виробітку стандарту, з метою спробувати положення стандарту чи обґрунтувати вибір з можливих запропонованих альтернатив певних положень, розробляють пробні стандарти.

Пробні стандарти розробляють за потреби на основі проектів міжнародних та регіональних стандартів, які перебувають на завершальних етапах розробки. Пробні стандарти можуть мати менший рівень консенсусу,

зокрема, його можна досягнути на рівні технічного комітету стандартизації чи навіть на рівні його робочої групи.

У разі, коли розробку проекту стандарту неможливо завершити, як стандарт, за умов, установлених ДСТУ 1.2, його оформляють у вигляді технічного звіту. Звіт не є нормативним документом (НД).

НД громадських організацій (наукових, науково-технічних та інженерних товариств і спілок) розробляють, якщо існує потреба поширити результати фундаментального та прикладного дослідження чи практичного досвіду, одержані у певних галузях науки або сферах професійних інтересів.

НД на різні суб'єкти господарювання та їхні об'єднання розробляють на продукцію, процеси та послуги, що використовуються для власних потреб. Зазначені у цьому пункті стандарти дозволено застосовувати щодо продукції, процесів та послуг, призначених для самостійного постачання, якщо в них установлено положення, що регулюють відносини між виробником (постачальником), споживачем (користувачем), та за згодою останнього. Рекомендовано забезпечувати узгодженість НД усіх рівнів на однакові чи пов'язані між собою об'єкти стандартизації з урахуванням пріоритетності положень документів національного рівня.

Технічні умови (далі – ТУ) встановлюють вимоги до продукції, призначеної для самостійного постачання, до виконання процесів чи надання послуг замовникові і регулюють відносини між виробником (постачальником) і споживачем (користувачем). ТУ встановлюють вимоги до якості, виконання, розмірів, сировини, різних одиниць, безпечності, охоплюючи вимоги до торгового фірмового знака, термінології, умовних позначень, методів випробовування (вимірювання, контролювання, аналізування), паювання, маркування та етикетування, надавання послуг, а також визначають за потреби способи оцінювання відповідності встановленим обов'язковим вимогам.

Щодо *міжнародних стандартів*, то в Україні вони почали використовуватися з 1989 р. З 1996 р. в Україні діють міжнародні стандарти 9000, які охоплюють системи забезпечення якості, з 1 січня 1998 р. – стандарти ІСО 14000, які охоплюють сферу навколишнього середовища, з 1 липня 1998 р. – європейські стандарти 45000, які регулюють діяльність в галузі оцінки відповідності. В кінці 2002 р. набули чинності національні стандарти, створені на основі міжнародних стандартів серії ІСО 9000 нової версії. Запроваджено низку стандартів серії 14000 та інших серій. На кінець 2006 р. в Україні затверджено 17 технічних регламентів з підтвердження відповідності, що базуються на європейських директивах "нового підходу" і в яких встановлено обов'язкові вимоги щодо безпеки до певних видів продукції (будівельні вироби, медичні вироби, вибухові матеріали цивільного призначення, обладнання та системи захисту, призначені для застосування у вибухонебезпечній атмосфері, прогулянкові судна і таке ін.).

Державні стандарти України ДСТУ ISO серії 9000 набули чинності 27 червня 2001 р. і є ідентичним перекладом міжнародних стандартів.

До цієї серії стандартів належать:

- о **ДСТУ ISO 9000:2001**. Системи управління якістю. Основні положення та словник;
- о **ДСТУ ISO 9001:2008**. Системи управління якістю. Вимоги;
- о **ДСТУ ISO 9004:2001**. Системи управління якістю. Настанови щодо поліпшення діяльності;
- о **ДСТУ ISO 19011:2001**. Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю та/чи навколишнім середовищем.

Разом вони формують узгоджену серію стандартів на системи управління якістю (СУЯ), яка сприяє взаєморозумінню в національній та міжнародній торгівлі.

Стандарт ДСТУ ISO 9000:2001 розроблено для сприяння організаціям (незалежно від їхнього типу та чисельності працівників) у

впровадженні і забезпеченні функціонування ефективних СУЯ. ДСТУ ISO 9000:2001 описує основні положення СУЯ, викладені у стандартах ISO серії 9000, і визначає термінологію для СУЯ, сферу застосування, принципи управління якістю.

Стандарт ДСТУ ISO 9001:2001. У стандартах ISO версії 2000 р. пропонується лише одна модель системи менеджменту якості. Вона викладена у стандарті ISO 9001:2000 (ДСТУ ISO 9001:2001). Цей державний стандарт розроблено на принципах управління якістю, сформульованих у ДСТУ ISO 9000 та ДСТУ ISO 9004, і може застосовуватися «внутрішніми» і «зовнішніми» сторонами, зокрема: органами із сертифікації для оцінювання спроможності організації дотримуватися вимог замовника, регламентованих вимог і власних вимог організації. Стандарт установлює вимоги до системи управління якістю, які можна застосовувати для внутрішніх цілей організації або для цілей сертифікації чи контрактних цілей. Він зосереджує увагу переважно на результативності системи управління ISO якістю з погляду дотримання вимог замовника

Вимоги до СУЯ наведено у розділах 1-8. Це загальні вимоги, передбачені для використання в усіх організаціях незалежно від їхньої величини, типу та продукції, що випускається, або послуги, яка надається. Якщо якісь вимоги ISO 9001:2000 з огляду на особливості організації та її продукції не можуть бути використані, їх можна виключити. Однак виключати можна лише вимоги, викладені в розділі 7 – "Процеси життєвого циклу продукції", і лише у випадку, якщо вони не впливають на спроможність організації випускати продукцію, яка відповідає вимогам споживача та відповідним регламентам.

Таким чином, можна виокремити постійні вимоги (містяться у розділах 1-6, 8 стандарту), а також ті, що можуть бути змінені (містяться у розділі 7).

Стандарт ДСТУ ISO 9004:2001 містить настанови (рекомендації), які охоплюють широкий діапазон цілей системи управління якістю, ніж стандарт

ISO 9001, зокрема щодо постійного поліпшення загальних показників та ефективності і результативності діяльності організації.

Ці настанови ґрунтуються на восьми принципах управління якістю і призначені для одночасного врахування результативності та ефективності СУЯ. Вісім принципів управління якістю розроблені для застосування вищим керівництвом із метою спрямування діяльності організації на поліпшення її показників. Успішне застосування організацією цих принципів управління дасть змогу зацікавленим сторонам одержати такі переваги, як зростання прибутків, створення цінностей, підвищення стабільності.

Стандарт застосовується до процесів діяльності організації. Отже, принципи управління якістю можуть бути поширені на всі рівні організації. Цей стандарт пропонує концепції, ідеї, настанови і рекомендації, не призначений для цілей сертифікації та регламентації чи контрактних цілей і не є настановою щодо застосування стандарту ДСТУ ISO 9001. Стандарт не містить рекомендацій, специфічних для інших систем управління, пов'язаних, наприклад, з навколишнім середовищем, промисловою гігієною, безпекою праці, фінансами, ризиками. Він дає змогу організації узгодити, інтегрувати, адаптувати свою систему управління якістю з відповідними системами управління.

Стандарти ДСТУ ISO 9001 та ДСТУ ISO 9004 розроблено як узгоджену пару стандартів на СУЯ, призначених доповнювати один одного, але їх також можна застосовувати окремо.

Стандарт ДСТУ ISO 19011:2001 затверджено в 2003 р. як державний стандарт України. Він замінив стандарти ДСТУ ISO 10011-1, ДСТУ ISO 10011-2, ДСТУ ISO 10011-3, ДСТУ ISO 14010, ДСТУ ISO 14011, ДСТУ ISO 14012. Цей стандарт містить рекомендації стосовно здійснення аудитів СУЯ і систем управління довкіллям.

Положення стандарту ДСТУ ISO 19011:2001 гнучкі і можуть застосовуватися широким колом потенційних користувачів. Ці положення, як і зазначається в тексті стандарту, можуть бути адаптовані залежно від

величини, типу і структури організації, а також залежно від цілей та сфери аудитів.

Безперечно, концепція нових стандартів більш досконала і віддзеркалює ті підходи, які вже використовуються зарубіжними фірмами. Перехід на нову версію стандартів фактично є переходом до нової технології менеджменту якості.

Сьогодні в Україні чинними є 5664 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими [39].

Під час виявлення власне стильових ознак текстів будівельних стандартів істотно важливим є визначити функціональне навантаження того або іншого мовного засобу, що дає можливість встановити, наскільки воно типово для цього стилю. Необхідність з'ясувати, де найчастіше і наскільки використовується дана лексема або зворот, де ці засоби постають як характерне явище, а де такими не виявляються [4, с. 89].

Протягом сторіч наука зуміла виробити власну мову – точну, ємну, лаконічну і виразну. Кожне слово, кожне словосполучення, що використовується в науковому тексті, дає фахівцю дивно багатобічну і стислу характеристику предмета або явища. Ці позитивні якості наукової мови створюються завдяки цілеспрямованому й доцільному відбору і організації мовних засобів загальної мови в науковому тексті, специфічності їх вживання [42, с. 77; 64].

У сфері науки це стосується словникового складу мови, в якому явно переважають терміни і слова, вжиті в термінологічному значенні, які фіксують своїм вживанням мінімальні і достатньо диференційовані ознаки предметів і об'єктів; багато іншомовних і інтернаціональних слів, що забезпечує мові науки необхідну міру точності та однозначності. Науковий контекст значною мірою байдужий до характеристик слова, які є в системі спільної мови, для нього важливим перш за все є поняття про предмет без будь-якої додаткової його характеристики [56, с. 12].

Меншою мірою в текстах будівельних стандартів використовуються відмінності як фонетичні, так і морфологічні. Поза сумнівом, що у всіх випадках здійснюється єдина комунікативна функція мови.

Лексичне наповнення текстів будівельних стандартів створюється різними за семантичним діапазоном і стильовим обсягом лексичними елементами – термінами, загальноповживаними і загальнолітературними словами [15]. Спостереження за спеціальною термінологічною лексикою, без якої не мислиться функціонування мови науки і техніки, показують, що для позначення наукових понять широко використовується лексична система загальнолітературної мови.

Виходячи з комунікативної функції наукового повідомлення, типу вислову, манери, форми викладу наукової інформації, стильові ознаки текстів будівельних стандартів можуть бути описані як особливими, але системним явищем офіційно-ділового стилю, що має загальні та диференціальні ознаки. Певним свідченням втілення функціонально-стильової орієнтації на відособленість, ізольованість мови науки на лексичному рівні може служити така зовнішня ознака, як обмеженість словникового складу [8, с. 12].

З погляду якісних характеристик лексичні одиниці, які організують текст будівельних стандартів, розпадаються на загальну частину і спеціальну. До першої належить загальний лексичний пласт, у смисловому відношенні тісно пов'язаний з лексикою загально-національної мови, відомий всім носіям мови; до другої – терміни, «логізована, піддана соціальній обробці і відбору частина спеціальної лексики», обмежена у своєму вживанні певними сферами спілкування і відома в основному тільки фахівцям [9, с. 35-37].

У процесі використання буденної лексики в текстах будівельних стандартів відбувається звуження її семантичного обсягу, видозміна значень аж до виникнення нових.

Наприклад, слово «*humidity* – *волога*» у звичній мові означає «*вогкість*», «*випаровування*», в науковій – «*рідина*» [61].

Слово «*massa – маса*» вживається у звичному значенні чогось великого, об'ємного, науково-технічним же, наприклад, текстам властиве вживання цього слова у значенні «одна з величин механіки» [61].

Так, наприклад, *adaptation period* означає *адаптаційний період* певної тривалості, який приймає приймальна комісія відповідно до Директиви; *poor professional performance* – *погана професійна діяльність* – щодо зареєстрованого спеціаліста означає будь-яку невідповідність зареєстрованого спеціаліста стандартам компетентності, яких можна розумно очікувати від зареєстрованих фахівців, практикуючих відповідну професію. Нова термінологічна функція утруднює розуміння цих слів і використання їх у мові. Вважати їх знайомими словами є неправомірним [44].

Використання особливої термінології завжди було характерною стильовою ознакою текстів будівельних стандартів, вже на початку його становлення, коли його визначна специфічна властивість не припускала обов'язкової наявності інших особливостей, і навіть власне лексичних [54, с. 112-114].

Під час аналізу стильових ознак текстів будівельних стандартів слід також враховувати тенденції відбору і групування необов'язкових, варіантних елементів мови, оскільки стиль пов'язаний з відбором і організацією і тих, і інших. Обидві групи явищ знаходять в різних стильових різновидах певні тенденції розподілу. Нарешті, можна брати до уваги деяку сукупність чітко виділених мовних засобів, їх відбір, комбінацію і частотність [8, с. 7].

Отже, стильові ознаки у текстах будівельних стандартів мають яскраві лінгвістичні прикмети, що зачіпають рівні і лексики, і морфології, і синтаксису. Підсумовуючи все зазначене, можна сказати, що будівельні стандарти відносяться до офіційно-ділового стилю, оскільки належать до нормативної документації і слугують для врегулювання відносин між будівельниками та замовниками будівельних робіт, для визначення норм будівництва і забезпечення належної якості будівельних робіт. Але

досліджуваним текстам властиві й деякі ознаки наукового стилю (його науково-довідкового підтипу), наприклад, надання довідкової інформації, відсутність образності, використання термінології з галузі будівництва тощо. В тестах будівельних стандартів відсутня гіпотетичність, полемичність, їм властиві ясність та доступність викладу в поєднанні з логічною послідовністю.

1.2.2. Особливості будівельних стандартів на лексико-семантичному та синтаксичному рівнях

Терміни, що використовуються у текстах будівельних стандартів, об'єднуються в термінологічні системи, які виражають поняття однієї галузі знань. У кожній термінологічній системі утворюються певні групи, для яких загальним є їх належність до класу предметів, або до класу процесів, властивостей і т. д. [14, с. 45-47].

Науково-технічна термінологія являє собою широкий шар лексики, що інтенсивно розвивається та активно взаємодіє з іншими шарами словникового запасу мови, в першу чергу, із загальноживаною лексикою. Отже вивчення закономірностей утворення термінологічної лексики, її структури і семантики є одним з важливих завдань сучасної лінгвістики, в тому числі й перекладознавства [26, с. 37].

Системність є однією з найважливіших умов існування терміна. Термін може існувати лише як елемент терміносистеми, якщо під останньою розуміти впорядковану сукупність термінів, які адекватно висловлюють систему понять теорії, що описують певну спеціальну сферу людських знань чи діяльності [11, с.36-45].

Ознаки термінів та особливості термінотворення розглянуто у працях українських та російських мовознавців (О. О. Реформатського [30], О. С. Ахманової, В. П. Даниленка [12], О. В. Суперанської [34],

Н. В. Подольської, Л. О. Симоненко, О. О. Селіванової [33]). На жаль, в лінгвістиці немає загально визнаної дефініції поняття «термін», кожен науковець трактує поняття по-різному.

Український дослідник В. Д. Табакова вважає, що термін слугує вираженням чітко окресленого поняття з будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва та відрізняється від звичайного слова чи словосполучення точністю своїх семантичних меж [35, с.18].

Учений С. С. Вильчинський стверджує, що термін не є спеціальним словом чи словосполученням, що виражає і формує професійні поняття і вживається в процесі пізнання та засвоєння наукових професійно-технічних об'єктів та відношень між ними [9, с. 35].

Словоскладання є одним з могутніх джерел розвитку й поповнення словникового складу за рахунок наявного в його розпорядженні арсеналу функційно-структурних одиниць.

Композиція виступає одним з головних засобів номінації відповідних понять і у текстах будівельних стандартів, тому що задовольняє ті вимоги, які висуваються до терміна, адже складні слова, місткі за змістом і компактні за формою, здатні економно й водночас усебічно відображати ознаки, якості й характеристики різних об'єктів дійсності [37, с. 267-268].

С. С. Вилчинський у своїй статті виокремлює наступні тематичні підсистеми термінів будівельних стандартів в англійській мові [9, с. 35-37]:

- типи будинків;
- конструкції будівель;
- структурні елементи будівлі;
- частини будівлі;
- основні «будівельні» поняття;
- інженерне забезпечення будинків [28].

Важливим у дослідженні будь-якої терміносистеми є наявність лексикографічних джерел. В ряді повноцінних словників, для перекладу будівельних стандартів, стоять такі, як словник будівельної термінології

С. Булди, словник будівельних термінів В. Г. Власова, dictionary of architecture landbuilding technology Г. Кована та П. Сміта.

«Словник будівельної термінології» професора С. Булди охоплює терміни різних галузей будівництва: цивільного та сільського будівництва, опалення та кондиціювання, металевих, кам'яних, залізобетонних та дерев'яних конструкцій (крім мостів), основ та фундаментів, будівельної механіки, дрібних будівельних фахів: «1) асфальтарство; 2) бетонярство; 3) малярство; 4) пічництво; 5) склярство; 6) столярство; 7) теслярство; 8) тинькарство; 9) укривельництво», номенклатури основних будівельних матеріалів та їх властивостей; деякі терміни з фізики, геодезії, геології, гідротехніки [13, с. 155].

Г. Кован та П. Сміт у своєму словнику зазначили термінологію сучасної конструкції та теслярського ремесла, яка має не менш важливе значення у будівництві будинків.

Підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновок, що на сучасному етапі ведеться систематична та цілеспрямована робота в галузі термінологічних систем, проте окремі галузі термінології ще не достатньо досліджені мовознавцями. Це стосується й будівельних стандартів. Проаналізувавши терміни, що вживаються в англійських стандартах, ми виділили 6 груп термінів: типи будівель (*high-rise building* - висотна будівля; *centric structure (round or polygonal in terms of structure)* - центрична споруда (кругла або багатокутова в плані будова), елементи будівель (*canopy* – навіс; *casemate* - підвальний льох), будівельні професії (*landscape architect, architectural technologist, interior design architect*), типи матеріалів (*brick (burned); cement mortar*), якість робіт (*professional performance; zero-energy house*).

У текстах будівельних стандартів трапляються терміни не тільки будівельної сфери (*building surveyor, landscape architect, architectural technologist, interior design architect*), але й інших галузей, безпосередньо

пов'язаних з будівництвом: економічні (*World Trade Organisation, EEA Agreement*) та юридичні (*an Appeals Board, the High Court*) [44; 49].

Більшість термінів мають словникові відповідники, але існує проблема перекладу полісемантичних термінів: *surveyor* – геодезист, але двокомпонентний термін *quantity surveyor* перекладається вже, як *кошторисник, building surveyor* – інженер технічного нагляду [44].

Інший приклад *relevant measure* (відповідна міра), може мати декілька визначень – будь-яка міра ЄЕЗ, що має силу, відповідну директиву або будь-які інший директиві, прийнятої установою Європейського Союзу для визнання професійної освіти і підготовки, і міра, яка діє згідно з Угодою швейцарської Конфедерації. Вибір перекладу залежить від контексту.

В будівельній термінології є складні слова, першими компонентами яких виступають інші частини мови: числівники (*trefoil* – трилисник), дієслова. Але ці спеціальні слова рідко вживаються [21, с. 77].

У текстах будівельних стандартів широко застосовують багаточленні іменники, зазвичай тричленні; вони виражають різновид того чи іншого поняття, слугують для диференціації значення основного слова. Структурний аналіз будівельних тричленних терміноодиниць показує, що вони створені за такими моделями [16, с. 226-227]:

1. Модель прикметник + прикметник + іменник: *temporal wooden construction* – тимчасова дерев'яна конструкція; *attic room* – горищне приміщення; *first floor window* – вікно першого поверху; *plastered ceiling* – відштукатурена стеля;

2. Модель прикметник + іменник /+ іменник: *all-component* – основний елемент конструкції споруди; *small house settlement* – селище одноповерхових будинків; *longhouse* – довгаста будівля; розташування довгастої будівлі; *arched-window* – полуциркульне вікно; *civil engineering plant* – підземна споруда;

3. Модель іменник + прийменник + іменник: *roof with a longitudinal nave* – дах з поздовжнім нефом;

4. Модель числівник + іменник: **triangle gable** – трикутний виступ; **granny-flat** – квартира як самостійна частина будинку, часто у вигляді прибудови; **zero-energy house** – енергоефективний будинок з нульовим балансом споживання і виробництва електроенергії;

5. Модель дієслово + дієслово + іменник: **folding-sliding door** – складчасті двері; **clay-stamp construction** – глинобитна споруда.

Використання багаточленних термінів пов'язане з прагненням виразити спеціальне поняття якнайточніше, яке містить інформативні особливості основного поняття [25, с. 212-214]. Композити характеризуються високою інформативністю й здатні вмістити в себе зміст цілого відрізка речення. Як видно з проведеного дослідження, терміни-композити можуть мати різноманітний компонентний склад. Найбільш вживаними, за нашим дослідженням, є двокомпонентні композити, утворені за моделями *іменник + іменник* та *прикметник + іменник*. Серед трикомпонентних найуживанішими є слова, що будуються за моделлю *іменник + іменник + іменник*.

Будь-яку термінологію, в тому числі і термінологію в текстах будівельних стандартів, слід вивчати з позицій, які забезпечують послідовне дослідження та базуються на основному принципі сучасної лінгвістики – принципі системності [34, с. 36].

Класифікація термінологічної лексики на основі семантичних критеріїв вважається цілком доцільною для лексикологічних досліджень. Виділення тематичних груп з термінологічного шару лексики надає можливість виокремити різні лексико-семантичні процеси, які відбуваються в науковому мовленні за допомогою термінологічних одиниць у текстах будівельних стандартів [51; 52].

Згідно з лексико-семантичними особливостями термінів у текстах будівельних стандартів, була розроблена класифікація, у якій виокремлюємо такі семантичні групи [45, с. 57]:

1. *Вуди споруд* (**underground structure** – підземна споруда; **a durable building** – довговічна споруда; **temporary building** – тимчасова споруда; **a**

half-timbered building – фахверкова споруда; **public building** – громадська споруда; **unitary building** – одинична споруда; **village building** – сільська споруда; **mud building** – глинобитна споруда; **underground building** – підземна споруда; **administrative building** – адміністративна будівля; **household building** – господарча споруда).

2. *Будівлі різноманітної форми* (**rectilinear building** – прямолінійна будівля; **elongated building** – довгаста будівля; розташування довгастої будівлі; **cross-sectional building** – поперечна будівля; **rectangular structure** – прямокутна споруда; **round building** – кругла будівля, споруда; **centric structure (round or polygonal in terms of structure)** – центрична споруда (кругле або багатокутове в плані будова)).

3. *Частини будівель* (**attic space** – горищне приміщення; **the garden's side of the building facing** – сторона будівлі, звернена до саду; **back facade; facade facing the courtyard** – задній фасад, фасад виходить на подвір'я; **basement** – підвал, погріб; **staircase** – сходовий майданчик; **cellar, casemate** – підвальний льох, каземат; **barrier** – перила, решітка, огорожа, бар'єр; **arch** – арка; **window sill** – підвіконня, підвіконна дошка; **oundation pillar** – фундаментний стовп; **wooden support** – дерев'яна опора; **longitudinal wall** – поздовжня стіна; **intermediate wall** – проміжна стіна; **canopy** – навіс; **drainpipe** – водостічна труба; **arch between the two buildings** – арка між двома будівлями; **partition** – перегородка, простінок) [44; 49].

4. *Види матеріалів* (**brick (burned)** – цегла (обпалена); **building ceramics** – будівельна кераміка; **tile** – черепиця; **foundation stone** – камінь для фундаменту; **hewn stone** – тесаний камінь, штучний камінь; **porous concrete** – пористий бетон; **profiled stone** – профілірований камінь; **profiled brick** – профілірована цегла; **Teak tree** – дерево тика; **cement mortar** – цементний розчин).

5. *Види дахів* (**antique-roof** – античний двосхилий дах, висота якої не більше 1/4 довжини основи даху; **a single-skinned roof** – односхилий дах; **a flat roof** – плоский дах; **a mansard roof** – мансардний дах; **a helmet-shaped roof** –

шоломоподібний дах; **an Italian roof** – італійський дах (висота її дорівнює третині довжини нижньої балки несучої конструкції даху); **a dome-shaped roof** – куполоподібний дах; **a flat roof** – односхилий плоский дах; **a transverse roof** – поперечний дах; **a rhombic roof** – ромбічний дах; **a double-skinned roof** – двосхилий дах; **a steep roof** – крутий дах; **a hollow roof** – вальмовий дах) [49].

6. *Типи конструкцій* (**a temporary wooden construction** – тимчасова дерев'яна конструкція; **a frame structure** – каркасна конструкція; **a stone structure** – кам'яна конструкція).

7. *Види сходів* (**cross-stairs** – наскрізні сходи; **inter-stairs** – міжповерхові сходи; **parade stairs** – парадні сходи; **black stairs** – чорні сходи; **wooden stairs** – дерев'яні сходи; **basement steps** – підвальні сходи; **auxiliary ladder** – допоміжні сходи; **emergency fire ladder** – аварійна, пожежна драбина; **parade stairs** – парадні сходи; **side stairs** – бічні сходи) [50].

8. *Різні типи вікон* (**dome-window** – купольне вікно, вікно в куполі; **ribbon-box window** – стрічкове вікно; **horizontal window** – лежаче або горизонтальне вікно (ширина якого більше висоти); **semicircular window** – полуциркульне вікно; **round window** – кругле вікно; **sliding window** – розсувне вікно; **window in the form of a keyhole** – вікно у вигляді замкової щілини; **triple window** – потрійне вікно; **shredder window** – вікно у формі трилисника (з 3 частин)).

9. *Назви процесів* (**breaking** – відламування, відколювання; зриття, злам, знесення (будівлі); **alignment** – вирівнювання; **shift, deviation** – зрушення, зсув, відхилення; **alignment** – вирівнювання, планування; **lining** – облицювання, обшивка; **exterior sheathing** – зовнішня обшивка; **interior painting** – внутрішнє фарбування; **clay facing** – облицювання глиною, штукатурка глиною; **accommodation of premises** – розміщення приміщень; **restrictions of premises** – просторове обмеження, обмеження приміщень;

construction of special purpose buildings – будівництво будівель спеціального призначення).

10. *Види декору споруд* (**Arabesque** – арабеска; **Archivolt** – архівольт; **rounded dome** – закруглений купол; **sculptural decoration** – скульптурна прикраса; **spiral pattern** – спіральний візерунок; **decorative tower** – декоративна башточка; **plaster ornament** – штукатурний орнамент; **toothed ornament** – зубчатий орнамент) [44].

11. *Назви ліній та виділених частин креслення* (**line of the building** – лінія напрямки будівлі, лицьова лінія будівлі; **longitudinal axis** – поздовжня вісь; **middle axle** – середня вісь; **bearing axle** – несуча вісь).

Багато лінгвістів неодноразово наголошували, що умовою існування будь-якої мови як основного засобу комунікації є її розвиток: відмирання віджилих і поява нових елементів на всіх рівнях її системи, тобто рухливість мови [7, с. 25]. Як зазначає І. М. Кобзева, еволюційні процеси відображаються, у першу чергу, на лексико-семантичному рівні, оскільки саме лексика спрямована на об'єктивну дійсність і безпосередньо відображає все, що в ній відбувається [22, с. 90].

Розглядаючи семантичні відносини в текстах будівельних стандартів, можна помітити незначну кількість запозичень з різних мов. Процес запозичення відбувався також і з французької та італійської мов: **balustrade** (від італ. *balaustrata*) – балюстрада, **arabesque** (від італ. *arabesco*) – арабеска, **archivolt** (від італ. *archivolto*) – архівольт [44].

Досліджуючи терміноодиниці у текстах будівельних стандартів та аналізуючи знайдений матеріал, були виділені основні тематичні групи слів, серед яких найрозповсюдженішими є слова на позначення різноманітних споруд, їх частин, а також слів, які позначають різні види дахів, з урахуванням стандартів. Запозиченими у текстах будівельних стандартів в основному є слова, які називають матеріали, які використовуються в будівництві та види декору споруд [50].

Незважаючи на наявність значної кількості робіт, присвячених дослідженню різних синтаксичних структур (Ф. І. Буслаєв, В. В. Виноградов, О. М. Пешковський, Ф. Ф. Фортунатов, Н. Хомський, О. О. Шахматов; Ю. П. Бойко, П. С. Дудик та ін.), синтаксис і дотепер залишається найменш дослідженою галуззю лінгвістики, що пояснюється складністю зазначеної проблематики [19, с. 85-87]. Більшість принципово важливих тем синтаксису, як зазначає П. С. Дудик, і досі витлумачується неоднозначно або й суперечливо. Особливо це стосується теорії речення, зокрема дослідження речень за допомогою статистичних методів [8, с. 5-7].

У лінгвістиці ХХ століття існувало три тлумачення синтаксису: 1) учення про словосполучення (Ф. Ф. Фортунатов, О. М. Пешковський); 2) учення про речення (О. О. Шахматов); 3) учення про словосполучення та речення з пріоритетом останнього [54].

Сучасний синтаксис – це вчення про структуру речення, структуру словосполучення (частин речення), структуру зв'язаних груп речень (тексту). Основною одиницею синтаксичного рівня мови є речення, яке становить ціліснооформлену одиницю повідомлення, тобто таку одиницю, за допомогою якої здійснюється передача інформації від мовця до слухача в процесі комунікації [64, с. 125-127]. Речення як структурна одиниця будь-якого тексту є багатоаспектним синтаксичним утворенням, яке можна досліджувати з різних точок зору. Об'єктом синтаксису є синтаксична будова мови, а саме: члени речення, словосполучення, речення, їх форми та різновиди. Предметом синтаксису є синтаксична теорія, синтаксичні правила, синтаксична структура мови, характеристика членів речення, словосполучень, речень тощо [63, с. 59].

Синтаксис має зв'язок із психолінгвістикою (адже синтаксис вивчає походження мовлення, що є частиною психолінгвістики як теорії мовленнєвої діяльності людини) та логікою (адже основною одиницею синтаксису є просте речення, яке, у свою чергу, є формою вираження основної категорії логіки – судження; окрім цього, мова є безпосередньою

дійсністю думки). Синтаксис пов'язаний з морфологією (є певна взаємозумовленість морфологічних форм слова та синтаксичних конструкцій), фонетикою (синтаксичні конструкції та структурні типи речень, інтонаційні моделі яких взаємопов'язані: зі зміною інтонаційної моделі змінюється і значення речення), лексикою (лексичне значення слова визначає можливість та неможливість його використання в певних синтаксичних позиціях речення, певних синтаксичних структурах) [8, с. 5-7].

Тобто глибинна структура речення є семантичною, представляє семантичні складові речення, які отримують різні синтаксичні втілення, або реалізації, у поверхневій структурі. З часом ідея глибинної структури розвинула і отримала семантичну інтерпретацію. Отже, семантичний синтаксис є результатом розвитку генеративного синтаксису, доповненого семантичним компонентом.

Отже, на сучасному етапі не втрачає своєї актуальності дослідження взаємодії семантичної та синтаксичної структур речення, зокрема закономірностей побудови, співвідношення зовнішніх і лінгвальних факторів, що свідчить про зсув зацікавленості від дослідження просто синтаксису до семантики.

У текстах будівельних стандартів речення має форму та зміст, тому комплексне дослідження формального й змістового компонентів надає цілісне уявлення про систему синтаксичних одиниць. Питання факультативних і обов'язкових компонентів формальної схеми речення, лексичного наповнення, семантичних компонентів речення, семантичної структури речення, формальносемантичної моделі речення, формальної (структурної) схеми речення залишаються актуальними [27].

Синтаксичний склад текстів будівельних стандартів включає різні композиційні одиниці, набуваючи при цьому тенденції до переважного вживання деяких з них. Суб'єктивно-предикативні словосполучення в текстах будівельних стандартів становлять в основному конструкції з

складовим іменним і складовим дієслівним присудком, але перших – значно більше [32, с. 44].

Широко вживаними виявляються, по-перше, іменні складові присудки з іменною частиною, вираженою: а) іменником в називному або орудному відмінку; б) коротким пасивним дієприкметником; в) короткою формою прикметника.

Отже, для синтаксиса текстів будівельних стандартів характерною є тенденція до використання складних речень, що сприяє передачі складної системи наукових понять і нормативних відомостей, встановленню відносин між родовими і видовими поняттями. Для цієї мети використовуються пропозиції з однорідними членами і узагальнюючими словами, складнопідрядні речення, пасивні конструкції, інфінітивні та дієприслівникові звороти.

1.3. Типи будівельних стандартів

Будівельний стандарт – це єдина типова норма галузі будівництва. Позначення стандарті складається з індексу, цифрового позначення та відокремлених тире двох останніх цифр року затвердження. Починаючи з 2000 року рік затвердження стандарту проставляється повністю. Вимоги до позначень стандартів викладено в ДСТУ 1.5-2003 [44].

Позначення нормативних документів мають такі індекси: ДК – державні класифікатори; ДСТУ – державні стандарти України; ГСТУ – галузеві стандарти України.

Існують декілька видів стандартів [48]:

- *національні стандарти України*: ДСТУ – державні стандарти, затверджені Держстандартом України; ДСТУ Б – державні стандарти в галузі будівництва та будівельних матеріалів, які затверджені Держбудом України;

ДСТУ ISO – державні стандарти, через які впроваджено стандарти Міжнародної організації зі стандартизації (ISO).

- *міждержавні стандарти, настановчі документи, рекомендації;*
- *стандарти організацій (компаній та об'єднань підприємств державного рівня) та галузеві стандарти України (СОУ, ГСТУ), зареєстровані державним підприємством «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»)* [48].

Останнім часом здійснюється гармонізація державних стандартів України зі світовими, зокрема, стандартами ISO 9000. Останні є провідними щодо забезпечення якості продукції, тому основні з них прийнято безпосередньо як стандарти України. Номер державного стандарту відповідає номеру міжнародного стандарту. За таким же принципом позначені державні стандарти, які впроваджують стандарти Міжнародної електротехнічної комісії (IEC), чи стандарти, прийняті спільно цими організаціями (з індексом ISO/IEC).

Залежно від об'єкта нормування та стандартизації, положень, які містить документ, та процедур надання йому чинності у сфері будівництва, містобудування, архітектури та промисловості будівельних матеріалів розрізняють такі документи [13, с. 154]:

- *будівельні норми:* а) державні будівельні норми; б) галузеві будівельні норми;
- *нормативні документи:* а) стандарти; б) стандарти-настанови; в) технічні умови; г) технічні свідоцтва.

За рівнями суб'єктів нормування та стандартизації у сфері будівництва, містобудування, архітектури та промисловості будівельних матеріалів розрізняють документи: національні; галузеві; підприємств, організацій, товариств, спілок [47].

Встановлено такі індекси документів у будівництві:

ДБН – державні будівельні норми / *state building standards*;

ГБН – галузеві будівельні норми / *industry building standards*;

ДСТУ Б – національний стандарт у сфері будівництва / *national standard in the field of construction*;

ТУУ – технічні умови України, які не є стандартом / *technical specifications of Ukraine that are not standard*;

СОУ – стандарт організації / *the standard of organization*;

ТС – технічне свідоцтво / *technical certificate* [47].

Будівельні стандарти повинні містити обов'язкові вимоги технічного характеру, що мають пряме відношення до об'єкта нормування. Положення будівельних стандартів повинні спрямовуватися на створення безпечного і зручного в експлуатації середовища існування людини. Будівельні стандарти не містять правових норм та можуть бути рекомендованими вимогами до будівництва.

ДБН України розробляються на організацію робіт із нормування та стандартизації у сфері містобудування, будівництва та промисловості будівельних матеріалів (вишукування, проектування, управління, територіальна діяльність, зведення, обстеження, реконструкція та реставрація об'єктів будівництва, планування, забудова населених пунктів і територій, забезпечення надійності і безпеки споруд, а також на дотримання вимог технології та технічних норм в установленому порядку). ДБН затверджуються центральним органом виконавчої влади з питань будівництва і архітектури [44; 47].

ГБН України розробляються за відсутності ДБН та/або за необхідності встановити норми, які конкретизують вимоги ДБН, з урахуванням специфіки діяльності підприємств цієї галузі. ГБН затверджуються відповідним міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади, до повноважень якого належать питання з нормування у будівництві. ГБН затверджуються після погодження центральним органом виконавчої влади з питань будівництва і архітектури. ГБН після затвердження протягом одного місяця подаються до центрального органу виконавчої влади з питань

будівництва і архітектури на реєстрацію. Порядок розроблення, погодження, затвердження будівельних норм та визнання їх такими, що втратили чинність, визначає Кабінет Міністрів України [50].

Стандарти (ДСТУ Б, ДСТУ-Н Б, СОУ) розробляються згідно з ДСТУ 1.2 та ДСТУ 1.5 на об'єкти стандартизації, які визначені ДСТУ 1.0. 7.8 ТУУ розробляються згідно з ДСТУ 1.3 у разі відсутності нормативного документа на конкретні види будівельної продукції, призначеної для самостійного постачання, на виконання процесів, послуг для окремих виробників або, якщо показники конкретизують або доповнюють аналогічні, наведені у відповідних документах.

ТУУ встановлюють технічні вимоги до продукції (процесів, послуг) і регулюють відносини між виробником (постачальником) і споживачем (користувачем) цієї продукції. ТУУ встановлюють вимоги до якості, виконання, розмірів, сировини, безпечності, методів випробувань, пакування, маркування, транспортування, зберігання, охорони довкілля.

Технічне свідоцтво – документ, що видається центральним органом виконавчої влади з питань будівництва і архітектури у разі підтвердження придатності виробів для застосування. Правила підтвердження придатності виробів для застосування визначаються Кабінетом Міністрів України. 7.10 Позначення документів здійснюється згідно зі «Структурою Системи нормування та стандартизації у будівництві» [47].

Будівельні стандарти вперше були зарегламентовані в Сполучених Штатах на початку 1700-х років. Джордж Вашингтон і Томас Джефферсон заохотили розробку будівельних правил для забезпечення мінімальних стандартів для забезпечення здоров'я та безпеки громадян. На початку 1900-х рр. страхові компанії лобіювали подальший розвиток будівельних норм, щоб зменшити належну виплату збитків, обумовлену неадекватними будівельними стандартами та неналежним чином побудованими конструкціями [47].

У 1915 році було створено Адміністрацію будівельників та Будівельні стандарти (BOCA). Ця організація розробила те, що зараз називається Національним будівельним кодексом BOCA (BOCA / NBC), який використовується переважно у Північно-Східній Америці.

У 1927 році було створено Міжнародну конференцію будівельників (ICBO). Ця організація розробила те, що зараз називається уніфікованим будівельним кодексом (UBC), який використовується переважно у країнах Середнього Заходу та Західних Сполучених Штатах [50].

У 1940 році було засновано Міжнародний конгрес південного будівельного кодексу (SBCCI). Ця організація розробила те, що зараз називається Стандартним будівельним кодексом (SBC), який / був в основному використовувався на півдні Сполучених Штатів. Протягом багатьох років кожен з цих кодів (BOCA / NBC, UBC, & SBC) був переглянутий та оновлений.

У 1997 році було опубліковано перше видання IBC. Там ще було багато недоліків і воно не було широко прийнято. У 2000 році було опубліковано перший комплексний та скоординований набір IBC. Всі три організації (BOCA, ICBO, & SBCCI) погодилися прийняти Міжнародні будівельні стандарти та припинити розробку відповідних окремих норм.

Міжнародний будівельні стандарти були організовані систематично для зручності. Вони включають всі аспекти будівництва та складається з тридцяти п'яти (35) глав та декількох додатків, наведемо декілька з них: Адміністрування, Класифікація використання та розміщення, Спеціальні детальні вимоги, що ґрунтуються на використанні та розміщення, Загальна висота та площа будівель, Типи будівництва, Вогнетривкі будівлі, Системи протипожежного захисту, Сантехнічні системи, Ліфти та конвеєрні системи, Втручання в загальнодержавне право, Структурний дизайн, Гарантії під час будівництва, Структурні випробування та спеціальні перевірки [44; 47].

Кожен розділ розбитий на розділи і кожний розділ на підрозділи. У кожному розділі описуються критерії ефективності, які повинні бути

виконані, або посилання на інші розділи МКБ або інші стандарти, такі як ANSI, ASTM та ін.

Більшість будівельних робіт потребують ордер на будівництво, а перевіряючи органи, несуть відповідальність за незалежну перевірку при здачу будівлі.

Ми дослідили англomовні будівельні стандарти, укладені урядом Англії, *The Building Regulations 2010* та Ірландії, *Building Control Act 2007*. Було виявлено, що ці стандарти мають схожу структуру, складаються з декількох частин та підрозділів [43; 44]. Так, наприклад, у першій частині Ірландського будівельного стандарту 2007р. йдеться про первинний стандарт, який було створено в 1990 р, та загальний стандарт, який діє з 2007 р. Ці два документи, як правило, розглядають разом, як єдиний будівельний стандарт. Також у цьому розділі надається інформація про використані терміни, надається їх визначення. Так, наприклад, **adaptation period** означає адаптаційний період певної тривалості, який приймає приймальна комісія відповідно до Директиви; **poor professional performance** – погана професійна діяльність – щодо зареєстрованого спеціаліста означає будь-яку невідповідність зареєстрованого спеціаліста стандартам компетентності, яких можна розумно очікувати від зареєстрованих фахівців, практикуючих відповідну професію [43; 44].

Підсумовуючи зазначене раніше, будівельні стандарти України мало чим відрізняються за структурою від англomовних нормативних документів, оскільки останні були взяті за основу при укладанні нових українських стандартів будівництва. Будівельні терміни, що вживаються в україномовних документах є, в основному, перекладом англomовних термінів. Основні відмінності простежуються на рівні синтаксису, що зумовлено особливостями синтаксичної системи двох мов.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ БУДІВЕЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

2.1. Структурні особливості будівельних термінів і їх відтворення при перекладі

У нашому дослідженні ми проаналізували 141 термін із текстів будівельних стандартів. Далі ми розглянемо структурні особливості цих слів, наводячи приклади з текстів англомовних періодичних видань будівельної тематики.

В основі термінів (у текстах будівельних стандартів) знаходяться прості одноморфемні слова, від яких утворюються складні терміни та словосполучення. Однокомпонентні терміни є дуже розповсюдженими, але інколи вони не завжди задовольняють користувача, оскільки досить важко передати зміст складного поняття за допомогою двох-трьох ознак, враховуючи, що для характеристики однієї ознаки потрібна щонайменше однокоренева чи словотвірна морфема [25, с. 212-214]. А з іншого боку, довгі терміни, які надають більше можливостей для адекватного відображення великої кількості фахових понять, бувають занадто довгими та громіздкими, замінюючись більш простими для економії мовленнєвих зусиль: *It only remains to state that the device can be installed on practically any floor.* – *Залишається лише констатувати той факт, що пристрій можна встановити практично на будь-якому поверсі* [43].

Аналізуючи формальну сторону термінів у текстах будівельних стандартів, ми виділили дві групи для дослідження: терміни-слова (однокомпонентні) та терміни-словосполучення (багатокомпонентні).

Отже, однокомпонентні терміни – це слова, що складаються з однієї лексичної одиниці, якою може бути морфема і містити афікси або бути

частиною словоскладання. Ці слова розподіляються на: прості, похідні (афіксальні) та складні. Короткі терміни не завжди задовольняють користувача, оскільки досить важко передати зміст складного поняття за допомогою одного слова [10, с. 5-7].

Основою однокомпонентних слів є прості кореневі слова, які складаються лише з морфеми, наприклад: *rail* – *поруччя*, *tier* – *ярус*, *arch* – *арка*, *aisle* – *прохід між рядами*.

*In the middle of the **building**, the **builders** started installing electricity in the **aisle**.* – *В середині будівлі, будівельники почали монтувати електрику у проходах між рядами.*

Суфікси й префікси, що використовуються в системі англійського термінотворення в текстах будівельних стандартів, в основному запозичені із загальних, звичайних словотворчих засобів англійської мови [55, с. 248].

Для утворення термінів за допомогою суфіксів і префіксів є характерним вибір із числа словотворчих елементів тих, які виявляються прийнятними для утворення термінів.

Наприклад: *It can be used, say, for one **construction** out of four, and be no bothered in the other three.* – *Її можна використовувати, наприклад, для однієї з чотирьох конструкцій, і при цьому не турбуватись про три інші.*

Дослідження структури похідних термінів-іменників показало наявність розповсюджених суфіксів термінології у текстах будівельних стандартів (*-ance/-ence, -ion/-tion, -ity, -ment, -sion, -ry*), які позначають процеси, поняття та дії, наприклад: **adaptation** – інсценування, **action** – дія, **production** – будівництво, **intermission** – перерва (на будівництві), **movement** – дії, **publicity** – реклама, **scenery construction** – декорація будівлі.

Вони складають основну частину морфем у мові і визначають головну специфіку текстів галузі будівельних стандартів [6, с. 345-346]:

*These **building standards** can hold the whole **observers** within the compass of their eyes.* – *Ці будівлі норми перебувають у межах зору всіх спостерігачів.*

Такі суфікси як *-ant*, *-er/or*, *-ist* є дуже розповсюдженими в будівельній термінології і позначають професію, вид діяльності та групи людей, зайнятих у будівництві, наприклад: *engineer* – інженер, *designer* – художник-оформлювач, *constructor* – виконроб, *geodesist* – геодезист, *plasterer* – штукатур.

У будівельній лексиці також зустрічаються слова, утворені за допомогою додавання префіксу до кореня. Найрозповсюдженішими є: *ab-/a-*, *anti-*, *per-*, *pro-*, *en-*, *re-*, *pre-* наприклад: **engineer** – інженер, **retraining buildings** – перебудова, **review** – рецензія (на будівництво), **award** – нагорода.

*The building is specifically designed for dance **rehearsals** and **preperformance** warm up sessions.* – Будівля спеціально сконструйована для танців, репетицій та довиставних розігрівів.

*And yet the **rebuilding** is more intellectually stimulating than emotionally engaging.* – І все ж перебудівництво більш інтелектуально стимулює, ніж заряджає емоційно.

Аналіз похідних прикметників будівельної лексики показав наявність вживання таких суфіксів: *-ful* (який має ознаки), *-less* (відсутність якоїсь властивості): **proportionalless** – безпропорціональний, **beautiful** – гарний.

*The construction crane, as used in building, is a platform two meters (a little more than two yards), height 40 meters and in width by four in length, placed on **noiseless** rubber wheels.* – Будівельний кран, який використовується в будівництві, являє собою платформу завширшки два метри (або трохи більше), висотою 40 метрів та чотири в довжину, що розміщена на безшумних гумових колесах [43].

Спостерігається наявність прикметників, які формуються від іменників за допомогою таких суфіксів, як: *-en*, *-ous*, *-ive*, *-ic*, *-al*, *-y*, *-ate*, наприклад: *traditional* – традиційний, *famous* – відомий, *creative* – креативний, *ordinary* – звичайний, *fantastic* – фантастичний, *consistent* – послідовний.

*We were tired of the **clumsy** engineers-designers we had been seeing on the buildings, tired of the **flimsy** and **unreal** their labor capacities.* – Ми втомились від незграбних інженерів-конструкторів, яких бачили на будівництві, від надуманих і нереальних розмірів їх трудових можливостей [49].

Проаналізувавши творення термінів-прикметників, можемо відмітити, що вони також формуються від дієслівної основи за допомогою таких суфіксів, як: *-able/-ible* (здатний до чогось), *-ant/-ent* (якість предмета), наприклад: **adjustable** – регульований, **flexible** – гнучкий.

*But the wagon support makes no demands of its own, being simply a **movable** floor.* – Але універсальна опора не висуває ніяких вимог, будучи просто рухливою підлогою.

Розглянувши префікси прикметників у текстах будівельних стандартів, можна відмітити що найбільш вживаними є ті, що мають заперечувальний характер (*un-, in-/ im-/ ir-*), наприклад: **inconspicuous** – непомітний, **inflexible** – незмінний, **unreserved** – незарезервований, **unchangeable** – незмінний;

Терміни-дієслова будівельної сфери можуть утворюватись афіксальним шляхом. Найбільш уживаними суфіксами є: *-en, -ize/-ise, -ate, -fy*, наприклад: **to simplify** – спрощувати, **to widen** – розширювати, **to energize** – заряджати енергією, **to demonstrate** – демонструвати.

*To **built** the flying buttress, it was first necessary **to construct** temporary **wooden frames** which are called centering.* – Щоб побудувати аркбутан, потрібно було спочатку побудувати тимчасові дерев'яні рами, які називаються центрування [50].

Поповнення лексичного складу термінології в текстах будівельних стандартів відбувається також шляхом переходу певних класів слів в інший, тобто способом конверсії. Важливою причиною цього можна вважати ту особливість, що англійська лексика майже не має морфологічних показників частин мови. Останні або не розрізняються зовсім, або можуть розрізнятися за словотвірними афіксами. Ця обставина не могла не спричинити широкого

розповсюдження конверсії, за моделями якої відбувається творення нових лексичних одиниць, що поповнюють словарний запас мови [14, с. 51-53].

Наведемо приклади з будівельною термінології: **deck – to deck** (підлога – прикрашати), **construct – to construct** (конструкція – конструювати), **fade – to fade** (зникнення світла – зникати).

As, in his puppy hood, the looming bulks of the tepees, man-reared, had affected him as manifestations of power, so was he affected now by the houses and the huge for tall of massive logs. – Вігвами, побудовані індіями, здавалися йому колись свідченням величі людини а тепер його вражав величезний форт і будівлі з товстих колод [43].

Проведений аналіз структури однокомпонентних термінів будівельних стандартів показав, що більшість понять складають прості однокореневі слова, на основі яких утворюються похідні та багатоконпонентні терміни. Афіксальний спосіб творення слів є дуже продуктивним, особливо за допомогою суфіксів та суфіксально-префіксальним методом. Конверсія зустрічається значно менше серед термінів будівельних стандартів, але, як достатньо зручний спосіб формування нових понять продовжує поповнювати термінологію даної галузі [17, с. 79].

Щодо багатоконпонентних термінів, то це – номінативні одиниці особливого типу, які виражають місткі найменування наукових понять, процесів та явищ, що забезпечують точну передачу їх основного змісту. Таким чином, під багатоконпонентним терміном ми розуміємо термінологічне словосполучення усталеного типу з двома або більше компонентами [10, с. 3-7].

Складні поняття в термінологічній лексиці формуються через нездатність однослівної одиниці задовольнити потребу в номінації. Вони з'являються там, де існує можливість надання декількох видових характеристик терміну, який виражає родове поняття. Термінологічне словосполучення складається зі стрижньового (основного) та залежного

компонентів, де перший несе сутність поняття, а другий доповнює його [25, с. 212-213].

Терміни-словосполучення створюються шляхом додавання до терміна ознак із метою отримання видових понять, що безпосередньо пов'язані з вихідним. Такі терміни фактично є згорнутими визначеннями, що підводять це поняття під більш загальне й одночасно свідчать про специфічну ознаку. Термін – складне слово, найчастіше сполучення двох чи більше основ іменників, що збігаються з формами, які надані в словниках [25, с. 214].

Серед вчених немає єдиної думки з приводу максимальної кількості компонентів, яка може включати в свій склад багатоконпонентне термінологічне словосполучення. На думку С. В. Гриньова, семикомпонентні термінологічні словосполучення є межею лексичної протяжності терміну, оскільки це пов'язано з обсягом безпосередньої пам'яті та граничним числом одиниць інформації, одночасно засвоюваних людиною. Б. Н. Головін і Р. Ю. Кобрін вважають, що в термінологічному поєднанні можуть бути десять і більш компонентів [9, с. 35-37].

В текстах будівельних стандартів розрізняють прості (ті, які пишуться разом) та складні (ті, які пишуться через дефіс або окремо) багатоконпонентні терміни, наприклад: **workshop** – підсобне приміщення, **showbill** – афіша (забудови); **front lights** – верхнє освітлення поверха, **adjustable floor space** – варійована форма підлоги.

In new buildings, according to building standards, there should be a adjustable floor space. – У нових будинках, за будівельними стандартами, повинна бути варійована форма підлоги.

Дослідження структури багатоконпонентних слів показало, що терміни із текстів будівельних стандартів створюються по вже готовим моделям англійської мови [25, с. 213]:

- **Adj+N: property-valuation expert** – експерт з оцінки власності, **upper circle** – верхній ярус; наприклад: *The property-valuation expert did not give*

consent to the buildings. – Експерт з оцінки власності не дав згоду на будівництво.

- **N+N: proscenium arch** – арка над проходом;

- **Ving+N: walking gentleman** – *статист*, **geodesist-measuring** – *геодезистом, що відповідав за вимірювання території*; наприклад: *He was a well-known geodesist-measuring the area and geodesist-calculating the coordinates of the area in building circles.* – Він був відомим, у будівельних колах, геодезистом, що відповідав за вимірювання території та обчислювання координатів місцевості.

- **Ved+N: balanced building** – гармонічна забудова, **unreserved seat** – вільне місце; наприклад: *There were no unreserved seats on this new balanced building.* – Жодного вільного місця не було на цю нову забудову.

Більшість термінів мають словникові відповідники, але існує проблема перекладу полісемантичних термінів: **surveyor** – геодезист, але двокомпонентний термін **quantity surveyor** перекладається вже, як кошторисник, **building surveyor** – інженер технічного нагляду [47].

Інший приклад **relevant measure** (відповідна міра), може мати декілька визначень – будь-яка міра ЄЕЗ, що має силу, відповідну директиву або будь-які інший директиві, прийнятої установою Європейського Союзу для визнання професійної освіти і підготовки, і міра, яка діє згідно з Угодою швейцарської Конфедерації. Вибір перекладу залежить від контексту [49].

Останнім часом в сфері будівельних стандартів спостерігається збільшення частотності вживання аббревіатур. Це пояснюється бажанням зекономити час та мовні засоби, донести стисло інформацію, яка є зрозумілою для будівельно сфери. Зазвичай кожна аббревіатура має бути розшифрована, щоб бути зрозумілим для оточуючих. При широкому поширенні і більш-менш тривалому існуванні складноскороченого слова в мові може поступово встановитися безпосередній зв'язок між звучанням і значенням, і аббревіатура починає розумітися вже без розшифрування, особливо для людей, зайнятих в одній сфері діяльності [36, с. 85-87].

Наведемо такі приклади будівельних аббревіацій: **BCA** (*Building Control Act*) – Будівельний стандарт контролю, **WTO** (*World Trade Organisation*) – Світова організація торгівлі, **SCA** (*Swiss Confederation Agreement*) – Угода швейцарської Конфедерації, **EEA Agreement** – Угода про ЄЕЗ [43; 47].

Словоскладання у сучасній англійській мові – це особливий та своєрідний спосіб творення слів, що характеризується певними комунікативними завданнями і функціями, які детермінують призначення, специфіку і місце складних слів у загальній системі мови і є одним з найпродуктивніших способів творення слів. Ці терміни – лаконічні, тобто поєднують в одному слові ідею, яку, в іншому випадку, треба було б передати цілим словосполученням. Оскільки, під словоскладанням розуміється морфологічне поєднання двох або більше коренів (основ), то в результаті цього процесу формується складне, тобто багатокomпонентне слово [10, с. 5-7].

Наприклад: *The **building-surveyor** is making final conclusions of construction.* – Інженер технічного нагляду робить остаточні висновки будівництва.

Отже, з проведеного аналізу структури багатокomпонентних термінів галузі будівництва можемо зробити висновок, що вони створюються на основі простих однокомпонентних слів. Найбільш розповсюдженим в будівельній лексиці є двокomпонентні терміни та терміни, утворені шляхом словоскладання. Терміни будівельних стандартів, які складаються з трьох або більше слів вживаються набагато рідше. Усе більшого поширення набувають аббревіації, що передають значний об'єм інформації, при цьому економлячи час та мовні ресурси. Вони є зручними у використанні, особливо для людей, зайнятих в даній сфері.

2.2. Проблема передачі термінологічних одиниць будівельних стандартів у перекладі

Термінологія будь-якої сфери людської діяльності має свої семантичні характеристики. Лексико-семантичні процеси термінології будівельних стандартів становлять внутрішньо єдиний мовний механізм, який забезпечує логіко-поняттєве підпорядкування понять терміносистеми, поступове переосмислення елементів термінології через розвиток знань і уточнення понять [42, с. 94]. Системність і, водночас, відкритість сукупності термінологічних одиниць на мовному рівні дозволяє поєднати лексикон в єдине семантичне ціле – будівельну терміносистему, з більш широкою лексикою, а також з системою національної мови. Розглянемо детальніше семантичні характеристики будівельної лексики [39].

Проблема перекладу термінологічних одиниць була й залишається однією з найбільш актуальних у сучасному перекладознавстві. Дослідження питання передачі термінів у процесі перекладу проводились науковцями В. І. Карабаном [19], Ф. О. Циткіною, Л.П. Білозерською [6], В. П. Даниленко [12] тощо. Особливий інтерес викликає цей процес для галузі будівництва, оскільки вона постійно розвивається, є чисельною та розгалуженою, що може викликати певні труднощі в процесі перекладу.

Головним прийомом передачі будівельних стандартів українською мовою є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Еквівалент – це постійна лексична відповідність, яка точно збігається зі значенням слова. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі [42, с. 57].

Наприклад: **tiling** – черепиця; **small house** – невеликий будинок, котедж; обнесене парканом місце; **pediment** – фронтон; **plan** – план, горизонтальна проекція (будівлі); **high modular system** – висока модульна система; **multi-terrain complex** – висотний будинок із внутрішнім входом і

приміщеннями по периметру; **frame structure** – каркасна конструкція; **skyscraper** – хмарочос, висотна будівля [50].

Одним із найпростіших прийомів перекладу англійських термінів у текстах будівельних стандартів є прийом транскодування. Транскодування – це побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу.

Для надання транскодованому терміну певної вмотивованості внутрішньої структури іноді додаються пояснювальні слова. Терміни, які перекладено транскодуванням та які міцно закріпилися у мові, не вимагають додаткового описового перекладу [19, с. 47-51]. У випадку, коли словник не дає точного еквівалента тому чи іншому терміну, або ж коли застосування калькування, транслітерації чи описового перекладу недоречне, можливими також є інші прийоми перекладу.

Терміни також підлягають іншому прийому перекладу – калькуванню – передачі комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Цей прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів, і є найуживанішим при перекладі досліджуваної терміносистеми англійської мови [19, с. 40].

Наприклад: **architectural detail** – архітектурна деталь; **balcony column** – балконна колона; **building ceramics** – будівельна кераміка; **building complex** – будівельний комплекс; **facade tower** – фасадна вежа; **flat roof** – плоский дах; **basis of the foundation** – основа фундаменту; **annex** – крило будівлі, прибудова; **height of the floor** – висота поверху; **main entrance** – головний вхід; **wooden stairs** – дерев'яні сходи; **courtyard** – внутрішній двір; **interior room** – внутрішнє приміщення, інтер'єр; **basement floor** – підвальний поверх; **new-building** – новобудова; **porous concrete** – пористий бетон; **profiled stone** – профілірований камінь; **transverse beam** – поперечна балка; **residential climate** – житловий клімат, мікроклімат приміщення; **round**

building – кругла будівля, споруда; **slate tile** – шиферна плитка; **intermediate room** – проміжне приміщення, проміжний простір [43; 44; 50].

Метод описового перекладу – це лексико-граматична трансформація, коли лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке описує (експлікує) її значення мовою перекладу. В основному, цей метод застосовується при перекладах реалій, коли короткі словникові відповідники в українській мові відсутні [38, с. 95].

Описовий переклад терміна спрямовується на роз'яснення значення терміна. Описовий переклад бажано використовувати, коли переклад терміна не може адекватно передати його значення згідно з нормами української мови. Інколи однокомпонентний термін перетворюється на багатоконпонентний, який більше схожий на тлумачення терміна, ніж на термін.

Наприклад, **fan window** – віялове вікно, вікно, верхня частина якого складається з розташованих віялом напівкіл (в романській архітектурі); **building with a developed longitudinal axis** – будівля з розвиненою поздовжньою віссю; **energy efficient home** – енергоефективний будинок з нульовим балансом споживання і виробництва електроенергії; **energy saving home** – енергозберігаючий будинок з нульовим балансом витрати і виробництва електроенергії; **high-rise building** – висотний будинок із внутрішнім входом і приміщеннями по периметру [43; 47; 50].

Розширення синтаксичної структури терміна ускладнює процес перекладу, однак дозволяє точно передати значення відповідного терміна.

В англійській мові словоскладання є провідним способом словотворення. Значна частина словникового запасу будівельної терміносистеми англійської мови – складні слова. Особливо продуктивним є словоскладання як спосіб утворення слів, які означають предмети і явища, тобто іменників [10, с. 5-7].

Специфіка англійських складних іменників полягає в тому що вони можуть виражати найрізноманітніші логіко-семантичні відношення, тобто можуть виражати відношення, що передаються вільним словосполученням.

Таким чином, складний іменник виконує як лексичні, так і синтаксичні функції. Синтаксичний характер складних іменників проявляється в легкості і простоті утворення їх в процесі мовлення для вираження найрізноманітніших смислових відношень, при чому характер цих відношень формально не виражається і в деяких випадках зрозумілий із семантики безпосередніх складників, тобто компонентів складних іменників, їх внутрішнього контексту [37].

Наведемо приклади перекладу складних слів згідно їх морфологічної структури:

- **construction of the building** – *конструкція споруди*; **loft (m)** – *горщице*, перекладається простим іменником; **the outside of the building** – *зовнішня сторона будівлі*, перекладається за допомогою поширеного словосполучення, до складу якого входять простий іменник - означуване слово, інші члени виконують атрибутивну функцію і належать до різних частин мови; **architectural image** – *архітектурний образ* [50],

- **clay sandstone** – *глинистий піщаник*, перекладаються як прикметник з іменником, тобто тут морфологічна структура слова не співпадає; **oculus** – *кругле вікно*, перекладаються прикметником з іменником, тобто морфологічна структура не співпадає;

- **trefoil** – *трилисник*, при перекладі морфологічна структура зберігається;

- **housing** – *житлове будівництво*, перекладається простим іменником і віддієсловним прикметником [50];

- **gear ornament** – *зубчатий орнамент* (в нормандській архітектурі), перекладається двома словами, де іменник – головне слово, а прикметник є означенням до нього, тобто в даному випадку морфологічна структура не співпадає;

- **main element of the design**) – *основний елемент конструкції*, тут структура співпадає;

З наведених вище прикладів видно, що при перекладі морфологічна структура слова оригіналу у більшості випадків збігається, але іноді замінюються іншими конструкціями.

Досліджуючи композити англійської мови у галузі будівельних стандартів, було виявлено, що вони можуть отримувати різноманітні відповідники в українській мові: одні можуть бути переданими простими словосполученнями [40, с. 18-19].

Наприклад, **height of the floor** – *висота поверху*; **basement floor** – *підвальний поверх*; інші потребують поширеного описового перекладу – **energy saving home** – *енергозберігаючий будинок з нульовим балансом витрати і виробництва електроенергії* [43].

Аналізуючи композит, звертаємо увагу перш за все на його двохчленну структуру, в якій другий компонент є основним, а перший вказує на одну з його ознак.

Наприклад, **foundation wall** – *фундаментна стіна*; **summer built** – *літня резиденція*. Завдяки цьому іменникові композити виконують субкласифікуючу функцію.

Окремі композити англійської мови мають відповідниками в українській мові складні слова, наприклад: **new-building** – *новобудова*; **sound insulation** – *звукоізоляція*; **foam** – *пінопласт, поропласт* [44].

Але все ж більшість композитів передаються українською мовою за допомогою словосполучень, наприклад: **architectural measurements** – *архітектурні обміри*; **balcony column** – *балконна колона*. Передача першого компонента, вираженого іменником, на українську мову за допомогою прикметника пояснюється більш розвиненою системою відносних прикметників у порівнянні з англійською мовою.

Передача словоскладних конструкцій будівельної терміносистеми англійської мови засобами української мови потребує від перекладача особливих зусиль. У складних словах (композитах) знаходить відбиток особливий спосіб мислення народу. З однієї сторони, композити володіють

прозорою розчленованою формою, в їхній номінативній структурі представлені мінімум дві ономасіологічні ознаки, та в той же час, завдяки наявності двох повнозначних одиниць, композити здатні виступати засобами формально-семантичної компресії та імплікації стилістичної інформації.

Одним із засобів розвитку і збагачення семантики і функцій слів, без утворення нових, є метафоризація мови, тобто вживання слів у непрямому значенні. Метафоризація полягає в семантичному переосмисленні явища або предмета дійсності унаслідок порівняння його з іншим явищем або предметом за подібністю певних ознак. Як зазначає О. А. Шиленко, основою семантичних модифікацій метафоричного характеру є основні мотивуючі ознаки переносного значення – образність, оціненість та емоційно-експресивний компонент [39].

Отже, аналіз лексико-семантичних зв'язків термінів будівельної термінології показує, що ці зв'язки можуть бути внутрішньосистемними та міжсистемними. Так, внутрішньосистемним семантичним явищем вважається багатозначність одного і того самого терміна у межах однієї і тієї самої термінологічної системи. Міжсистемні відношення можуть породжувати як багатозначність терміна, так і омонімію, і розглядатись при цьому вже на рівні міжнаукових контактів. Синоніми й антоніми вживаються для урізноманітнення мови, а метафоризація значення підкреслює номінативну функцію терміна і надає йому нового, незвичайного значення.

При трансляції складних термінів необхідно спочатку правильно визначити компоненти складного терміна, виявити їх семантичні відносини, а потім вже створювати остаточний варіант перекладу [20, с. 383]: *Swiss Confederation Agreement* – Угода швейцарської Конфедерації (термін моделі Adj+N₁+N₂ перекладається складним терміном, де N₁ виступає постпозитивним означенням у родовому відмінку; *WTO – World Trade Organisation* – Всесвітня торгова організація (використовується калькування); *architectural technologist* будівельник-технолог (атрибутивне словосполучення перекладається складеним іменником).

У наступному прикладі ілюструється ще одна особливість – проблема перекладу географічних назв. *EEA Agreement* – Угода про ЄЗ, означає Угоду про Європейський економічний простір, підписану в Порту 2 травня 1992 року з поправками, внесеними на даний момент. В поясненні згадувалось місто Порту: в португальській мові – *Porto*, в англійській – *Oporto*. Але в українській мові є два варіанти: *Опорто* і *Порту*. Останній варіант більш розповсюджений, саме тому, перекладаючи цей пункт будівельного стандарту, ми обрали саме його [44].

Як показує проведений аналіз, в текстах будівельних стандартів досить розповсюджені двокомпонентні словосполучення (бінарні). З погляду вираження їхніх компонентів частинами мови можна виокремити такі моделі: іменник + іменник; прикметник + іменник; іменник + прикметник [10, с. 5-7].

Наведемо приклади словосполучень з текстів будівельних стандартів: **drain pipe** – спускна труба, стічна труба, водостічна труба, відвідна труба; **antique double-skinned roof** – античний двосхилий дах, висота якої не більше 1/4 довжини основи даху; **balcony column** – балконна колона; **construction of a building** – конструкція споруди або будівлі; **building** – корпус споруди; **loft** – горище; **corner room** – кутове приміщення; **the outside of the building** – зовнішня сторона будівлі; **flat ceiling** – плоске перекриття; **foundation wall** – фундаментна стіна; **wing of the building, annex** – крило будівлі, прибудова; **height of the floor** – висота поверху; **basement floor** – підвальний поверх; **clay sandstone** – глинистий піщаник; **summer residence** – літня резиденція [49].

Наступна модель з першим компонентом прикметником: **roof** – дах; **flat roof** – плоске перекриття; **main entrance** – головний вхід; **high-rise building, multistory building** – висотна будівля, багатоповерховий будинок; **high modular system** – висока модульна система; **a large-large room** – високе велике приміщення; **new-building** – новобудова; **round building** – кругла будівля, споруда; **round window** – кругле вікно; **construction without internal finishing / building without finishing work** – споруда без внутрішньої обробки / будівля без оздоблювальних робіт; **an energy-saving building with a zero**

balance of costs and electricity production – енергозберігаючий будинок з нульовим балансом витрати і виробництва електроенергії; **centric structure** – центрична споруда.

Отже, при перекладі англомовних термінів з текстів будівних стандартів використовувались чотири основних способів перекладу: добір лексичного еквіваленту, транскодування, калькування та описовий переклад. Найпоширенішими серед використаних способів є добір словникового відповідника та калькування. Основну проблему при перекладі можуть становити аббревіатури (через їх полісемантичність), багатокomпонентні терміни (є ризик неправильного визначення головного компонента).

2.3. Граматичні труднощі перекладу текстів будівельних стандартів

У світі постійно зростає потреба спілкування в різних сферах людської діяльності, таких як наука, культура, тощо. У більшості випадків таке взаємне спілкування можливо завдяки перекладу. Процес перекладу – це своєрідна мовна діяльність, спрямована на найбільш повне відтворення змісту і форми іншомовного тексту [62, с. 95-97].

Тексти будівельних стандартів англійських термінів будівництва є самостійною, структурно-організованою мовною системою, що функціонує в спеціальній галузі будівельної діяльності людини.

Як зазначає В. І. Карабан, «поділ складних випадків перекладу на граматичні та лексичні явища – досить умовний, адже в кожній мові граматичне тісно пов'язане з лексичним і спосіб передачі в перекладі граматичних форм і конструкцій нерідко залежить від їх лексичного наповнення» [19, с.15]. Переклад того чи іншого граматичного явища залежить від лексичного наповнення, але це не виключає існування певних загальних закономірностей співвідношення та відповідності граматичних

форм і конструкцій мов оригіналу і перекладу. Тому над здається доцільним дослідити й описати такі співвідношення граматичних особливостей різних мов, щоб мати чітке уявлення про те, які існують способи перекладу і граматичні трансформації, що дають змогу адекватно передати граматичні явища оригіналу.

Мова офіційно-ділової документації відрізняється від мови інших стилів певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями. Якщо лексичні відмінності помітні навіть для нефахівця (а це передусім значна наявність спеціальної лексики, термінів), то у граматичному плані вони значно менш виразні, однак не менш різноманітні. Необхідно підкреслити, що тут йдеться не про інвентарні відмінності, тобто відмінності у складі синтаксичних конструкцій або морфологічних форм (що майже відсутні між текстами різних письмових стилів), а про відмінності у функціонуванні граматичних елементів. «Однією з найпомітніших граматичних особливостей науково-технічних текстів є велика кількість різного роду поширених складних (у першу чергу – складнопідрядних) речень, що вживаються для передачі типових для наукового викладу логічних відношень між об'єктами, діями, подіями та фактами» [19, с. 16].

Граматичні відмінності зумовлені особливостями граматичної будови мови, нормами і традиціями письмового мовлення. Так, «в англійських фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та неособові форми дієслів, дієприкметникові звороти й специфічні синтаксичні конструкції, особові займенники першої особи однини та одночленні інфінітивні й номінативні речення тощо» [19, с. 17]. В українській мові немає такої частини мови, як неозначений та означений артиклі, що «вживаються в англійській мові не тільки як певні означення, а й сигналізують про особливості розподілу інформації у англійському реченні» [19, с. 17].

Обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно аналізувати граматичну будову іншомовних речень, правильно визначати

граматичні труднощі перекладу й конструювати речення у перекладі відповідно до норм мови і жанру перекладу. Зрозуміло, що перекладач повинен бути добре обізнаним з граматичними особливостями вихідної та цільової мов, основами теорії перекладу взагалі та науково-технічного перекладу зокрема, а також із перекладними відповідниками у галузі граматики та лексики, перекладацькими трансформаціями, способами перекладу різних мовних та мовленнєвих явищ. Все це становить частину загальної компетенції перекладача, яка, звичайно, значно ширша за означену нами. Для перекладача науково-технічної літератури особливе та важливе знання предмета перекладу - він повинен орієнтуватися у цій предметній галузі, до якої належить призначений для перекладу текст.

Саме розбіжності в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій і становлять першу велику групу граматичних труднощів перекладу. Так, в українській мові немає артиклів, герундія, часових форм дієслова груп Continuous та Perfect, складних підметових та додаткових інфінітивних конструкцій, а в англійській мові - дієприслівників, категорії роду іменників і прикметників тощо. Певні відмінності існують у побудові речення: на відміну від української мови, де група підмета нерідко може міститися після групи присудка, в англійській мові порядок головних членів речення значно фіксованіший, що може вимагати перебудови речення при перекладі [19, с. 17].

Друга група граматичних труднощів перекладу пов'язана з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій. Так, форма теперішнього часу дієслова-присудка в українській мові відповідає за своїм змістом англійським відповідним формам Present Indefinite Present Continuous та частково Present Perfect, а форма родового відмінку українського іменника може відповідати за своїм граматичним значенням англійській прийменниково-іменниковій конструкції «of + NT» , загального відмінку іменника в препозиції до іншого іменника

Третю групу граматичних труднощів перекладу складають ті граматичні явища мови тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики: наприклад, форми однини і множини іменника наявні і в українській, і в англійській мовах, однак форми конкретних іменників можуть не збігатися (англійське *evidence* вживається тільки в однині, але може перекладатися формою і однини, і множини).

Ще одна група граматичних труднощів перекладу складається з тих граматичних явищ, що мають різні частотні характеристики в англійській та українській. Так, у першій частотність форм пасивного стану дієслова-присудка значно більша, ніж у другій, тому в перекладі такі форми нерідко доводиться замінювати на форми активного стану. Такі труднощі викликані розбіжностями у мовностилістичних нормах текстів мовами оригіналу й перекладу. Зазначені граматичні труднощі є найбільш характерними для текстів будівельних стандартів, оскільки пасивні конструкції в них вживаються особливо часто:

... *and **which is accompanied**, if appropriate, by a certificate listed in Annex V, point 5.7.1 of the Directive [44];*

The relevant Board or Committee against whose decision the appeal was made of the decision taken on the appeal, the date on which it was made and the reasons for it[44];

*...**is authorised** to use the title of architect by virtue of a law in that Member State that gives that competent authority the power to award that title to a national of a Member State who **is especially distinguished** by the quality of his or her work in the field of architecture [44].*

Певні труднощі для перекладачів-початківців становлять граматичні омоніми – формально тотожні граматичні форми або конструкції, що мають різне граматичне явище (наприклад, дієслово *to do* може вживатися як допоміжне дієслово у заперечувальних та питальних реченнях, дієслово-репрезентант попереднього дієслова та як смислове дієслово).

Ще одна група граматичних труднощів перекладу пов'язана з особливостями вираження членів речення у двох мовах, насамперед підмета і присудка. Наприклад, в англійській мові є так звані “формальний підмет” і “формальний додаток”, неможливі у структурі українського речення. Тільки незначна частка англійських та українських висловлювань має ідентичну синтаксичну структуру та порядок компонентів і тільки у такому випадку англійські висловлювання можуть перекладатися відповідними українськими висловлюваннями без застосування граматичних трансформацій. Такий переклад називається “дослівним” або “послівним”. Його слід відрізняти від граматично буквального перекладу, який є дослівним перекладом граматичної форми або синтаксичної конструкції, що порушує граматичні норми мови перекладу та/або жанрово-стилістичні норми науково-технічної літератури. Граматичний буквалізм призводить не тільки до порушення норм мови перекладу, а й до різних викривлень у передачі смислу оригіналу. Наприклад,

if it is an adaptation period the applicant opts to complete, that period shall be of a duration specified in the notice [44] - якщо це адаптаційний період, заявник вирішив, що термін повинен бути термін, вказаний в повідомленні, - якщо це період адаптації, який заявник вирішив завершити, цей період має бути тривалістю, зазначеною в повідомленні.

Дослівний переклад відбувається послідовно з першого слова речення до останнього. Він не виключає вилучення артиклів та лексичних трансформацій, якщо внаслідок їх застосування структура та порядок членів речення, що перекладається, не змінюються.

Саме для того, щоб уникнути неадекватного буквального перекладу («граматичного буквалізму»), і потрібно застосовувати перекладацькі граматичні трансформації, внаслідок яких буквальний переклад адаптується до норм мови перекладу та стає адекватним [19, с.18]. Граматичні трансформації спричиняються різними чинниками. Зокрема, причинами таких трансформацій є:

1) різниця у способах передачі інформації англійським і українським реченням: те, що в одній мові передається лексичними засобами, в іншій мові може виражатися граматичними засобами. Так, наприклад; попередність однієї дії іншій у минулому в англійській мові позначається формою Past Perfect дієслова-присудка, а в українській мові - словами або словосполученнями («раніше», «перед цим», «до того» тощо).

2) відсутність в одній з мов певних граматичних явищ, форм або конструкцій. Наприклад, в українській мові артиклі, герундіальна форма дієслова, формальний додаток ("it"), а в англійській мові - родові форми іменників та прикметників, форми відмінків числівників.

3) необов'язковість вираження граматичної інформації в одній з мов (наприклад, в українській мові граматично не виражена інформація про те, що дія в теперішньому часі відбувається у момент говоріння (англійська дієслівна форма *Présent Continuous*).

4) різниця у представленні змісту речення поверхневою структурою (наприклад, в англійській мові складна інформація у додатку може виражатися у вигляді складного додатку *Objective Infinitive*).

5) особливості сполучуваності й функціонування слів у словосполученнях і реченнях (наприклад, через особливості сполучуваності прикметника *administrative* словосполучення *administrative efficiency* не може перекладатися як «адміністративна ефективність» і повинне перекладатися як «ефективне управління»).

6) під граматичною перекладацькою трансформацією розуміється зміна граматичних характеристик слова, словосполучення або речення У перекладі. Розрізняють п'ять основних видів граматичних трансформацій пермутація (перестановка), субституція (заміна), додавання, вилучення, комплексна трансформація. Перестановка – це граматична трансформація внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні. Наприклад, в українському реченні сполучне слово «однак» звичайно стоїть на початку речення, тоді як в англійській мові його відповідник *however* може вживатися

й у середині та наприкінці речення; іменник-означення в англійській мові може перебувати в препозиції, перед означуваним іменником (theory construction), тоді як в українській мові іменник-означення звичайно стоїть після означуваного іменника (“побудова теорії”) [19, с.19].

Перестановки нерідко супроводжуються іншою граматичною трансформацією – заміною, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки словоформ (наприклад, замість форми однини у перекладі вживається форма множини), частин мови (наприклад, інфінітив у перекладі трансформується в іменник), членів речення (наприклад, додаток перетворюється при перекладі в підмет) та речень (наприклад, просте речення перетворюється на складне або навпаки):

A person who makes an application under this section shall submit the following to the Admissions Board:

- ***an attestation of competence issued by another Member State in relation to that person;***
- *evidence of formal qualifications;*
- *where appropriate, evidence that the person has, on a full time basis, performed duties commensurate with those of a building surveyor for not less than 2 years during the previous 10 years [44].*

Особа, яка подає заяву відповідно до цього розділу, подає до приймальної комісії наступне:

- *свідоцтво про компетенцію, видане іншою державою-членом щодо цієї особи;*
- *підтвердження формальної кваліфікації;*
- *де необхідно, докази того, що особа на повному робочому місці виконувала обов'язки, порівнянні з заходами будівельного оглядача, протягом не менш як 2 років, протягом попередніх 10 років.*

Додавання – це граматична трансформація, в наслідок якої в перекладі збільшується кількість слів, словоформ або членів речення. Додавання використовується при перекладі іменників, прикметників, дієслів (to solve

«знаходити вирішення») прислівників (theoretically «у теоретичному плані»), субстантивованих прикметників (the intracellular «внутрішньоклітинне середовище»), слів інших частин мовити словосполучень (data rates «швидкість передачі даних»):

if it is an adaptation period the applicant opts to complete, that period shall be of a duration specified in the notice - якщо це період адаптації, який заявник вирішив завершити, цей період має бути тривалістю, зазначеною в повідомленні [44]

Вилучення – це така граматична трансформація, внаслідок якої при перекладі вилучається певний мовний елемент (нерідно це слово, словоформа, член або частина речення);

Комплексна граматична трансформація включає дві або більше простих граматичних трансформацій, наприклад, коли під час перекладу одночасно здійснюються перестановка та додавання:

if the applicant fails to opt as between the 2 alternatives (and notify, in writing, his or her decision in that regard to the Board within a period specified for that purpose in the notice), the Board shall determine whether to require the applicant to complete an adaptation period or take an aptitude test (and, if it is an adaptation period the Board determines that it shall require the applicant to complete, the duration of that period shall be the same as the duration stated in the notice for the purposes of subparagraph (ii)) - якщо заявник не може обраться між двома альтернативами (і повідомляє у письмовій формі своє рішення у цьому відношенні до Ради у термін, визначений для цієї мети в повідомленні), Правління визначає, чи вимагати від заявника завершити період адаптації або пройти тест на здібності (і якщо це період адаптації, Комісія визнає, що вона вимагатиме від заявника заповнення, тривалість цього періоду буде такою самою, як тривалість, зазначена в повідомленні для цілей (підпункт ii) [44]

Оскільки граматики тісно пов'язана з лексикою, значна кількість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі

відбуваються одночасно лексичні та граматичні зміни. Такі лексично-граматичні трансформації називаються змішаними і складаються з розглянутих вище граматичних трансформацій та різного роду лексичних трансформацій (генералізація, специфікація, контекстуальна заміна тощо).

Вміння та навички перекладацьких трансформацій становлять істотний компонент компетенції перекладача, і тому їх виробленню та правильному застосуванню слід надавати належної уваги. Застосування трансформацій у перекладі має спрямовуватися на адекватну передачу смислу оригіналу та враховувати норми мови перекладу. Обов'язково використовуються трансформації при перекладі відсутніх в українській мові граматичних явищ англійської мови.

РОЗДІЛ 3

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

В даній дипломній роботі розглядається тема «Особливості перекладу текстів будівельних стандартів», яка передбачає наявність робочого місця. Серед основних приміщень, де проводяться роботи у галузі перекладу, можуть бути офісні та адміністративні приміщення, бібліотеки, архіви, житлово-побутові та технічні приміщення.

Також слід пам'ятати, що специфіка діяльності у галузі перекладу, може охоплювати роботи на відкритій місцевості із різною складністю рельєфу, погодних умов, наявністю різного роду біологічних чинників ризику (флора, фауна тощо). Слід також враховувати, що приміщення де проводяться роботи можуть бути розташовані на території промислових підприємств. У цьому випадку до переліку основних потенційних небезпек, що присутні в офісних приміщеннях, слід додати потенційні небезпеки характерні для території цих підприємств (наприклад, наявність в атмосфері шкідливих речовин, які є продуктами технологічних процесів на підприємстві).

Обладнання, яке використовується у галузі перекладу, можна умовно розділити на дві групи:

- а) обладнання, яке безпосередньо забезпечує робочий процес (наприклад, комп'ютерна та різноманітна периферійна техніка при роботах в офісі);
- б) обладнання, яке підтримує комфортні умови праці (наприклад, опалювальні прилади, кондиціонери, іонізатори повітря для забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в приміщеннях).

3.1. Аналіз потенційних небезпек

При роботі в офісному приміщенні, де проводяться роботи у галузі перекладу, можуть мати місце такі потенційні небезпеки:

- 1) ураження електричним струмом, у наслідок несправності електрообладнання, невиконання правил техніки безпеки при користуванні електричним обладнанням, що може призвести до електротравм або летального наслідку;
- 2) механічне травмування в наслідок не раціонального розташування робочих місць;
- 3) нервово-психічні навантаження в наслідок специфіки виконуваних робіт, що призводить до захворювань загального характеру;
- 4) негативні відносини у колективі в наслідок постійних емоційних зривів, які призводять до підвищених емоційних навантажень;
- 5) кістково-м'язові порушення, у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, ший, рук і ніг, що призводить до ушкодження опорно-рухового апарату;
- 6) негативний вплив електромагнітних, в тому числі і рентгенівських випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів (далі ПК) з електронно-променевою трубкою, що призводить до погіршень зору, зниження імунітету;
- 7) недостатнє освітлення виробничих приміщень і робочих місць, у зв'язку з несправністю, або хибного вибору освітлювальних приладів, що призводить до погіршення зору;
- 8) підвищений рівень шуму, який створюється перетворювачем напруги електронно-обчислювальної машини (далі ЕОМ), її технічною периферією, а також людьми, що працюють у приміщенні, і який призводить до погіршення слуху;

9) незадовільні параметри мікроклімату робочого місця, у зв'язку із відсутністю приладів, що забезпечують необхідний повітрообмін та опалювальної системи, які можуть викликати загальні захворювання;

10) вірогідність загоряння, у зв'язку із несправністю електричного обладнання, недотримання, або порушення правил протипожежної безпеки обслуговчим персоналом, що призводить до пожежі;

11) неправильні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, які призводять до паніки та загибелі людей;

12) погана організація керівництвом робочого графіку, відсутність можливості у працівників робити перерву у роботі, що у свою чергу може призвести до цілої низки негативних ефектів: перевтомлення, низька продуктивність праці, низька стресостійкість, порушення зору, проблеми з опорно-руховим апаратом і т.п.

13) відсутність мотивації у працівників, що призводить до формування зниженого рівня відповідальності, прагнення розвивати свої професійні навички, бажання якісно виконувати свої обов'язки, що у свою чергу може призвести до конфліктних ситуацій з керівництвом та колегами, а далі до нервових зривів, зниження самооцінки, розладів психіки і т.п.

3.2. Заходи по забезпеченню безпеки

Для забезпечення безпеки у офісних приміщеннях на робочому місці існують різноманітні заходи.

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом

залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища.

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам: ПУЕ («Правила устрою електроустановок») і ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление», величина опору захисного заземлення електрообладнання приміщення – 4 Ом; НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила устройства электроустановок. Электрооборудование специальных установок», приміщення, в якому розташовуються ЕОМ, різноманітне устаткування, відноситься до класу пожежонебезпечної зони П-Па, тому передбачений мінімальний ступінь захисту ізоляції обладнання IP44; ГОСТ 12.1.009-76 (1999) «ССБТ. Электробезопасность.

Термины и определения» обладнання офісу має подвійну ізоляцію, яка складається з робочої та додаткової ізоляції; ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия электротехнические. Общие требования безопасности» ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ по способу захисту людини від ураження електричним струмом, належать до I класу, оскільки мають подвійну ізоляцію, елемент для заземлення та провід для приєднання до джерела живлення, що має заземлювальну жилу і вилку з заземлювальним контактом. Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів».

Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок не раціонального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неухважністю обслуговчого персоналу. Для виключення травматизму зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними.

У зв'язку зі стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, передбачені перерви у роботі – 15 хвилин кожні дві години, а також спеціально обладнане приміщення – кімната відпочинку.

Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

Для запобігання кістково-м'язових порушень у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг необхідно виконувати фізичні вправи 2-3 рази протягом робочого часу.

З метою запобігання перевтоми працівників та зниження рівня їх дієздатності та продуктивності їх праці керівництво повинно зазначити в регламенті праці (згідно зі ст. 50-65 КЗпП) тривалість робочого дня, а в залежності від цього кількість та тривалість перерв у достатньому об'ємі для того, щоб відновити фізичні сили, здійснити приймання їжі, відпочити морально та психічно. КЗпП передбачає оснащення робочого приміщення куточком для відпочинку (зручні меблі, які відрізняються від тих, які працівник має на своєму персональному робочому місці).

Керівник забезпечує регулярні лекції о необхідності проведення регулярних пауз в роботі, ознайомлення працівників зі способами у короткий час зняти навантаження з органів зору, опорно-рухового апарату, а також психічне та моральне навантаження.

З метою запобігання виникнення конфліктних ситуацій з керівництвом та колегами, зниження самооцінки працівників, розладів психіки та появи приводів для нервових зривів керівництво підприємства передбачає регулярне проведення зборів, на яких підводяться підсумки виконаної

роботи, відзначаються успіхи працівників та вони заохочуються до безперервного удосконалення навичок та професіональних вмінь працівників.

Також при необхідності передбачені індивідуальні бесіди з працівниками з метою представлення їм можливості у комфортних обставинах поділитися тим, що їх турбує або не влаштовує. Керівник має мати особливий підхід до кожного працівника та слідкувати за тим, що б він чітко розумів, якими є його обов'язки і для чого він мусить їх виконувати; бути впевненим, що кожен співробітник отримує гідну винагороду і не відчуває себе на тлі своїх колег обділеним.

Керівництво забезпечує можливість працівників до кар'єрного росту, або при відсутності такої можливості повідомляє про це в момент працевлаштування.

3.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії

Для забезпечення безпеки виробничої санітарії та гігієни праці на робочому місці є декілька видів заходів.

Внаслідок роботи за ПК, на фізіологію людини негативно впливають електромагнітні випромінювання. Щоб зменшити наслідки впливу на людину та знизити негативні показники у робочій зоні до допустимих значень, згідно з ГОСТ 12.2.007.0-75 «Изделия электротехнические. Общие требования безопасности», вироби, які створюють електромагнітні поля, повинні мати захисні елементи (екрани, поглиначі і т.п.).

Вимоги до захисних елементів повинні бути вказані в стандартах та технічних умовах на конкретні види виробів. Згідно з НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» та ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-

обчислювальних машин», на робочих місцях обладнаних ПК встановлені рідкокристалічні монітори, які не є джерелами рентгенівського та електромагнітного випромінювань.

Основними причинами недостатньої або нераціональної освітленості робочих місць є несправність або нераціональний вибір освітлювальних приладів.

Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втомі.

У офісному приміщенні, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі або штори.

Проведемо розрахунок штучного освітлення офісного приміщення.

Маємо такі вихідні дані: розміри приміщення (А х В х Н) – 14 х 9 х 3, 3 м, тип світильника: растровий вбудований світильник ЛВО, L/h – 1, 4, колір стелі, стін, підлоги (рст, рс, рп) – 50%, 30%, 10%.

Розраховуємо кількість рядів світильників у приміщенні :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L / h]}$$

де: В – ширина приміщення, м;

Н – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$[L/h]$ – числове значення коефіцієнта світильника.

$$N_p = \frac{9}{(3,3-0,8) \cdot 1,4} = 2,5714 = 3 \text{ шт}$$

Визначаємо максимально припустиму відстань між рядами світильників $L_{\max}$:

$$L_{\max} = \frac{B}{N_p}$$

де: B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт.

$$L_{\max} \frac{9}{3} = 3 \text{ м};$$

Визначаємо значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)} ;$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м.

$$i = \frac{14 \cdot 9}{(3,3 - 0,8) \cdot (14 + 9)} = \frac{126}{2,5 \cdot 23} = 2,1913 ;$$

Визначити значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного світильниками вибраного типу.

$$\eta = 51\%$$

Визначаємо сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_{Σ} :

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_s \cdot z}{\eta}$$

де: E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу (для люмінесцентних ламп $k_z = 1,4$);

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $= 1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку.

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{300 \cdot 14 \cdot 9 \cdot 1,4 \cdot 1,1}{0,51} = 114141,8 \text{ лм};$$

Визначаємо умовну загальну кількість світильників у приміщенні N_{cv}^* :

$$N_{cv}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\max}^2}$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

$L_{\max}$ – максимально припустима відстань між рядами світильників, м.

$$N_{cv}^* = \frac{14 \cdot 9}{3^2} = 14 \text{ шт};$$

Розраховуємо світловий потік умовного джерела світла $\Phi_{\text{л}}^*$:

$$\Phi_{\text{л}}^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_{\text{л}}^*}$$

де: Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

$N_{\text{л}}^*$ – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_{\text{л}}^* = N_{cv}^* \cdot n = 14 \cdot 4 = 56 \text{ шт};$$

де: n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$\Phi_{\text{л}}^* = \frac{114141}{56} = 2038 \text{ лм};$$

Вибираємо тип стандартної лампи з найближчим значенням фактичного світлового потоку лампи Φ_l і знаходимо коефіцієнт m (співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи Φ_l):

$$m = \frac{\Phi_l^*}{\Phi_l} = \frac{2038}{1200} = 1,698$$

Визначаємо оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні N_{ce} :

$$N_{ce} = N_{ce}^* \cdot m$$

де: N_{ce}^* – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт.

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи.

$$N_{ce} = 14 \cdot 1,698 = 23,7 = 24 \text{ шт};$$

Визначаємо фактичну кількість ламп у приміщенні N_l :

$$N_l = N_{ce} \cdot n,$$

де: N_{ce} – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$N_l = 24 \cdot 4 = 96 \text{ шт};$$

Визначаємо загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_l \cdot N_l \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_z \cdot z}$$

де: Φ_l – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_l – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості.

$$E_p = \frac{\Phi_{\text{л}} \cdot N_{\text{л}} \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_z \cdot z} = \frac{1200 \cdot 96 \cdot 0,51}{14 \cdot 9 \cdot 1,4 \cdot 1,1} = 302,8 \text{ лк.}$$

Отже, загальна розрахункова освітленість дорівнює 302,8 лк, що відповідає нормам освітленості робочого приміщення.

Рівні звукового тиску в октавних смугах частот, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях приміщення відповідають вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [18] та ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку». Зниження рівня шуму в приміщенні здійснено за допомогою:

- 1) використання більш сучасного обладнання;
- 2) розташування принтерів та різноманітного устаткування колективного користування на значній відстані від більшості робочих місць працівників;
- 3) переведення жорсткого диска в режим сну (Standby), якщо комп'ютер не працює протягом визначеного часу;
- 4) використання блоків живлення ПК з вентиляторами на гумових підвісках;

Неправильне проектування або несправність систем опалення та вентиляції в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху

рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23 С; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;
- у теплий період року: температура 22-24 С; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

Оптимальні рівні позитивних (n+) і негативних (n-) іонів у повітрі приміщення з ВДТ відповідають вимогам ГН 2152-80 «Санітарно-гігієнічні норми допустимих рівнів іонізації повітря виробничих та громадських приміщень» і становить: $n^+ = 1500-30000$ (шт. на 1см^3); $n^- = 3000-5000$ (шт. на 1см^3). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечуються за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

3.4. Заходи з пожежної безпеки

Пожежа – неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розповсюджується в часі і просторі.

Залежно від агрегатного стану й особливостей горіння різних горючих речовин й матеріалів пожежі за ДБН В.1.1.7–2002 «Пожежна безпека об'єктів будівництва» поділяються на 5 класів (А, В, С, D, E).

Даний тип приміщення, у якому проводиться написання дипломного проекту, ($S=14*9=126\text{м}^2$) ми відносимо до категорії Д.

У приміщеннях категорії Д, зокрема в приміщенні, де виконуються роботи при написанні дипломного проекту, можуть виникнути пожежі класу

А – пожежі твердих речовин, переважно органічного походження, горіння яких супроводжується тлінням (деревина, текстиль, папір) і класу Е (додатковий) – пожежі, пов'язані з горінням електроустановок. Вірогідність загорянь може бути пов'язана із несправністю електричного обладнання, недотримання, або порушення правил протипожежної безпеки.

Для забезпечення пожежної безпеки передбачено виконання організаційних та технічних заходів. Технічні заходи базуються на виборі типу первинних засобів пожежогасіння та визначення їх необхідної кількості, згідно з ГОСТ 12.1.004-91 «Пожежна безпека. Загальні вимоги».

Для ліквідації пожежі у початковій стадії їх розвитку силами персоналу об'єктів застосовуються первинні засоби пожежогасіння. До них відносяться: вогнегасники, пожежний інвентар (покривала з негорючого теплоізоляційного полотна, ящики з піском, бочки з водою, пожежні відра, совкові лопати, ломы, сокири тощо), системи автоматичного пожежогасіння.

Для приміщення категорії Д, де проводиться перекладацька діяльність та написання дипломної роботи, площею 126 м² необхідним є наявність 2х вуглекислотних вогнегасників місткістю 5(8).

Приміщення обладнують автоматичними установками пожежосповіщення та пожежогасіння, які спрацьовують автоматично при перевищенні порогових значень температури або наявності продуктів горіння у приміщенні. Для офісних приміщень, де проводиться перекладацька діяльність, рекомендуються димові, теплові або світлові пожежні сповіщувачі. Використовують водяні, пінні, газові, порошкові, аерозольні автоматичні пристрої пожежогасіння дренчерного або спринклерного типу. У приміщеннях даного типу, де виконується робота по написанню дипломної роботи, є доцільним використання автоматичних систем пожежогасіння у зв'язку з наявністю паперових архівів, ЕОМ та іншого електричного обладнання.

3.5. Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях

Інженерно-технічні заходи, спрямовані на підвищення стійкості виробничих об'єктів до впливу світлового випромінювання, вторинних факторів ядерного вибуху, проникаючої радіації і радіоактивного зараження.

Стійкість роботи об'єкта господарської діяльності – це здатність його в умовах НС випускати продукцію у запланованому обсязі та визначеної номенклатури, а у разі слабких та середніх руйнувань або порушення матеріального постачання – відновлювати виробництво власними силами у короткий термін.

На стійкість роботи об'єкта впливають такі фактори:

- захищеність робітників та службовців від уражальних факторів у НС;
- здатність інженерно-технічного комплексу об'єкта (будівель, споруд, обладнання та комунально-енергетичних мереж) протистояти руйнівній дії уражальних факторів аварій, катастроф, стихійного лиха та сучасної зброї;
- надійність постачання об'єкта електроенергією, водою, паливом, комплектуючими та сировиною;
- підготовленість об'єкта до проведення аварійно-рятувальних та відновлюваних робіт;
- оперативність управління виробництвом та здійсненням заходів ЦЗ у НС.

Підвищення стійкості об'єкта досягають проведенням комплексу інженерно-технічних, технологічних, організаційних заходів.

До інженерно-технічних заходів належать роботи, що забезпечують стійкість виробничих будівель і споруд, обладнання та комунально-енергетичних систем.

Заходи щодо підвищення стійкості поділяють на 4 групи в залежності від виду елементів об'єкту. Для будівель цими засобами є встановлення додаткових колон та ферм перекриття, підкосів або контрфорсів, обвалювання цокольної частини ґрунтом. Для верстатів – встановлення над

ними захисних ковпаків та навісів; підсилення кріплення верстатів до фундаменту. Для трубопроводів та кабельних ліній проводять заглиблення їх під землею, встановлення на металевих естакадах або здійснюють кільцювання системи. До загальних заходів відносяться створення резервних запасів обладнання, апаратури, матеріалів для відновлення виробництва.

Інженерно-технічні заходи мають забезпечити підвищену стійкість виробничих споруд, технологічних ліній, устаткування, комунікацій об'єкта до впливу уражаючих факторів під час надзвичайних ситуацій, а саме під час світлового випромінювання, вторинних факторів ядерного вибуху, проникаючої радіації і радіоактивного зараження.

При проведенні цих заходів необхідно враховувати конкретні умови об'єкта. Проте є загальні організаційні інженерно-технічні заходи, які мають проводитись на всіх об'єктах.

1. Забезпечення захисту людей та їх життєдіяльності. Створення на об'єкті надійної системи оповіщення про загрозу нападу противника, радіоактивне забруднення, хімічне і біологічне зараження, загрозу стихійного лиха і виробничої аварії. Організація розвідки і спостереження за радіоактивним забрудненням, хімічним і біологічним зараженням; гідрометеорологічне спостереження за рівнем води, напрямком і швидкістю вітру, рухом і поширенням хмари радіоактивного забруднення, СДОР і ОР.

Створення фонду захисних споруд ЦО, запасів засобів індивідуального захисту і забезпечення своєчасної видачі їх населенню.

Завчасна підготовка до масової санітарної обробки населення і знезаражування одягу, організація взаємодії з установами охорони здоров'я для медичного обслуговування населення у надзвичайних ситуаціях.

Підготовка до евакуації населення, розміщеного в зонах можливих руйнувань і катастрофічного затоплення. Завчасна підготовка місць евакуації, організація прийому евакуйованого населення на територію населених пунктів.

2. Захист цінного й унікального устаткування. Захистити цінне і унікальне устаткування можна завдяки проведенню інженерно-технічних заходів, щоб зменшити небезпеку пошкодження і руйнування цінного й унікального устаткування, станків з програмним керуванням, шліфувальних, токарних, розточних, зубофрезерних, пресових станків, автоматичних конвеєрних ліній та іншого устаткування.

Варіантами такого захисту є розміщення зазначеного устаткування в заглиблених приміщеннях а також використання спеціальних захисних пристосувань, закріплення станків на фундаментах, застосування контрфорсів для підвищення стійкості проти перекидання обладнання

Для забезпечення стійкості роботи об'єктів повинні проводитись інженерно-технічні заходи на мережах комунального господарства з метою захисту джерел тепла із заглибленням у ґрунт комунікацій. Котельні слід розміщувати в спеціальному окремо розміщеному приміщенні.

Якщо об'єкт одержує тепло з міської теплоцентралі, необхідно провести заходи для забезпечення стійкості трубопроводів і розподільних пристроїв, підведених до об'єкта.

Теплова мережа має будуватися за кільцевою системою з прокладанням труб у спеціальних каналах зі з'єднанням паралельних ділянок. Для відімкнення пошкоджених ділянок мають бути встановлені запірнорегулючі засувки, вентилі та ін. Ці пристосування необхідно розміщувати в оглядових колодязях, на території, що не завалюється при руйнуванні будівель.

Система каналізації має будуватись окремо: одна для дощових, друга для промислових і господарських вод. На об'єкті має бути не менше двох виводів з підключенням до міських каналізаційних колекторів, а також виводи і колодязі з аварійними засувками на об'єктових колекторах з інтервалом 50 м на території, що не завалюється, для аварійного скидання неочищеної води в найближчі штучні та природні заглиблення.

На деяких промислових об'єктах є системи для забезпечення технології виробництва: для подання кисню, аміаку, стиснутого повітря та інших рідких і газових реактивів. Для цих систем розробляють заходи для запобігання виникнення вторинних факторів зброї, стихійних лих та виробничих аварій і катастроф.

6. Забезпечення стійкості роботи паливно-енергетичного комплексу і водопостачання. Створення резерву енергетичних потужностей за рахунок автономних пересувних електростанцій, а також місцевих джерел електроенергії. Підготовка автономних електростанцій до роботи за спеціальним режимом (графіком) для забезпечення технологічних процесів виробництва, для яких неможливі тривалі перерви в електропостачанні.

З метою попередження аварій на електричних мережах необхідно установити автоматичну систему відключення при виникненні перенапруги. Повітряні лінії електропостачання замінити на підземно-кабельні.

Щоб не допустити зупинки підприємства через дефіцит палива, необхідно підготуватись для роботи на різних видах палива: нафта, вугілля, газ.

Для підвищення стійкості забезпечення водою слід провести такі заходи. Необхідно створити основні та резервні джерела водопостачання. Як резервне джерело краще мати артезіанську свердловину, яку необхідно під'єднати до системи водопостачання. Крім того, воду можна брати з близько розміщеної природної водойми або спорудити штучну водойму чи резервуари з обладнанням пристроїв для збору і перекачування води.

Всі ділянки водопостачання повинні бути заглиблені в ґрунт з обладнанням пожежних гідрантів і пристроїв для відімкнення пошкоджених ділянок. Локальні мережі водопостачання окремих великих підприємств варто з'єднати із загальноміською системою водопостачання в єдине кільце.

Підвищенню стійкості забезпечення водою сприяє подавання води безпосередньо в мережу поза водонапірними баштами, спорудження обвідних ліній для подання води поза пошкодженими спорудами.

Завчасне вжиття заходів захисту вододжерел, водопровідних споруд, свердловин і шахтних колодязів від забруднення радіоактивними речовинами, зараження хімічними та біологічними засобами.

7. Стійкість роботи автотранспортної та іншої техніки, технологічного обладнання і механізмів. Організація своєчасного оповіщення гаража, технологічного парку, їх керівників, водіїв, механізаторів про загрозу надзвичайної ситуації.

Підготовка автотранспортної техніки до проведення робіт в умовах радіоактивного забруднення, хімічного біологічного зараження і світломаскування.

Пристосування і використання всіх видів транспортних засобів для евакуації населення і перевезення потерпілих.

Підвищення стійкості роботи об'єктів народного господарства в надзвичайних умовах

Розробка пристосувань і технологічних процесів для відбору потужностей тракторів і автомобілів з метою приведення в дію електрогенераторів і технологічного обладнання, насосів для подачі води до місця споживання зі свердловин, відкритих водойм і шахтних колодязів.

8. Забезпечення стійкого постачання об'єкта. Для забезпечення виробництва продукції необхідні електроенергія, паливо, мастила, засоби захисту рослин, мінеральні добрива, профілактичні й лікувальні препарати ветеринарної медицини, запасні частини, сировина та інші матеріально-технічні засоби.

Забезпечення об'єктів цими ресурсами дасть можливість випускати необхідну продукцію в надзвичайних умовах мирного і воєнного часу. Тому повинні проводитись такі заходи, які б забезпечили стійкість постачання і сприяли підвищенню захисту мережі електро-, водо-, газопостачання, транспортних комунікацій і джерел постачання всім необхідним для забезпечення функціонування галузей сільського господарства в надзвичайних умовах.

З метою попередження аварій на електричних мережах необхідно встановити автоматичну систему відімкнення перенапруги. По-вітряні лінії електропостачання слід замінити на підземно-кабельні.

Газ використовується як паливо і на хімічних підприємствах у технологічному процесі. Для безперебійного забезпечення газом, газові мережі необхідно підводити до об'єкта з двох напрямків, які мають бути з'єднані в єдине кільце з обладнанням для можливого дистанційного автоматичного управління й у разі необхідності відімкнення пошкоджених ділянок.

На великих підприємствах необхідно мати підземні місткості із закачаним резервним газом.

На підприємствах, де використовується пара, необхідно захистити джерела його постачання, заглибити в ґрунт комунікації паропостачання і встановити запірні пристосування.

Передбачити, на випадок перебоїв в постачанні підприємствами-суміжниками, створення місцевих матеріалів, сировини для виготовлення комплектувальних виробів і інструментів силами свого підприємства.

В даному розділі дипломної роботи було проведено аналіз потенційних небезпек; виявлені заходи по забезпеченню безпеки, по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці. Було описано основні джерела та причини виникнення небезпеки під час виконання дипломного проекту. Стисло окреслено негативні наслідки впливу небезпек на організм працівників. Нами зазначено заходи для зниження або виключення негативного впливу даної небезпеки на працівників. При проведенні даного аналізу було зроблено посилання на використані нормативно-правові акти.

Ми провели розрахунки загальної освітленості (302,8 лк) і виявили, що вона відповідає нормам освітленості робочого приміщення.

У ході роботи було розглянуто заходи з пожежної безпеки обрані для приміщення, де виконуються роботи при виконанні дипломного проекту, при цьому було описано приміщення з точки зору небезпеки загорянь, визначено

класи пожеж, що можуть виникнути у даному приміщенні, визначено категорії пожежо- та вибухонебезпечності приміщення, обрані первинні засоби пожежогасіння та обґрунтування доцільність використання автоматичних систем пожежогасіння у приміщенні, де виконуються роботи при виконанні дипломного проекту.

В останньому підрозділі ми розглянули інженерно-технічні заходи, спрямовані на підвищення стійкості виробничих об'єктів до впливу світлового випромінювання, вторинних факторів ядерного вибуху, проникаючої радіації та радіоактивного зараження.

ВИСНОВКИ

Сучасні будівельні стандарти є нормативною документацією, що регулює відносини між всіма учасниками будівельного процесу: державами, будівельниками, замовниками будівельних послуг. Вона призначена надавати необхідну інформацію стосовно якості будівельних послуг, визначаючи основні поняття галузі і надаючи відомості щодо типів будівель, їх елементів, типів матеріалів, видів робіт тощо. Такі тексти відносяться до офіційно-ділового стилю і характеризуються точністю, ясністю, лаконічністю, стислістю й послідовністю; дотриманням певної структури документа, суворою регламентацією тексту (параграфи, пункти, розділи, абзаци); використанням слів у прямому значенні; вживанням усталених форм, високою стандартизованістю тексту; прямим порядком слів у реченні та ін. Але вони також не позбавлені ознак наукового-тексту, а саме його науково-довідковим різновидом, оскільки надають довідкову інформацію, і характеризуються відсутністю образності, використанням термінології з галузі будівництва тощо.

За структурою україномовні будівельні стандарти майже не відрізняються від англомовних, оскільки останні були взяті за основу при розробці українських документів. Стандарти зазвичай складаються з розділів та додатків. У першому розділі, як правило, йдеться про сферу застосування стандарту. В другому розділі містяться усі нормативні посилання. В третьому розділі розміщені всі терміни та визначення понять. В четвертому розділі пояснюються мета й основні завдання нормування та стандартизації. В п'ятому розділі описуються суб'єкти нормування та стандартизації. Шостий розділ надає відомості про об'єктів нормування та стандартизації. Останній розділ присвячений видам і позначенням документів.

Англійська термінологія будівельних стандартів є упорядкованою терміносистемою; вона активно поповнюється останнім часом. Сучасний період у розвитку термінології будівництва сформувався під впливом

високого рівня промислового виробництва і розвитку багатьох видів прикладних наук, великої кількості відкриттів і винаходів, продиктованих поліпшенням якості життя, зростаючим інтересом до комфорту і зручності, до здорового способу життя, спорту, відпочинку.

За цей період англомовний термінологічний словник будівельних термінів збільшився удвічі. Поповнення англомовної терміносистеми відбувається не завдяки однокомпонентним, а багатоконпонентним термінологічним сполукам.

Аналіз зібраного матеріалу показав, що терміносистема будівельної сфери активно і вільно приймає різні іншомовні запозичення, причому значна частина їх згодом стає інтернаціональними термінами, тобто такими, які використовуються не менше, ніж у трьох неспоріднених мовах.

Дослідивши лексичні значення терміносистеми будівельних стандартів були виділені наступні тематичні групи: 1) види споруд; 2) будівлі різноманітної форми (*rectilinear building* – *прямолінійна будівля*); 3) частини будівель (*attic room* – *горищне приміщення*); 4) структурні елементи будівель (*fence* – *поручні, решітка, огорожа, бар'єр*; *arch* – *арка*); 5) види матеріалів (*building ceramics* – *будівельна кераміка*); 6) типи конструкцій (*frame structure* – *каркасна конструкція*); 7) види дахів (*single-skinned roof* – *односхилий дах*); 8) види сходів; 9) різні типи вікон; 10) назви процесів (*facing* – *облицювання, обшивка*); 11) види декору споруд (*sculptural decoration* – *скульптурна прикраса*).

Внаслідок аналізу відібраних термінів були помічені такі ряди синонімічних зв'язків між термінами досліджуваної терміносистеми: 1) повний збіг словникових дефініцій (*tiling* – *черепиця*); 2) неповний збіг компонентного складу (*drain pipe* – *спускна труба, стічна труба, водостічна труба, відвідна труба* – *drainage channel* – *стічний канал, колектор*).

При перекладі досліджуваної терміносистеми використовувалися чотири основні прийоми, такі як переклад за допомогою лексичного еквіваленту

Найпоширенішим прийомом перекладу є калькування, що пояснюється переважаючою кількістю складних слів серед досліджуваних нами термінів.

При перекладі пошук необхідних еквівалентних відповідностей для англомовних будівельних термінів в українській мові допомагає не лише знання особливостей даної термінології, а й знання того, що значення слова може визначатися як за допомогою словника чи за компонентами складеного терміна, так і семантикою словотворчих елементів.

Проведений аналіз структурно-граматичних особливостей термінологічних одиниць галузі будівельних стандартів показав, що більшу їх частину складають однокомпонентні терміни-іменники. Найпродуктивнішим типом творення таких термінів виявився суфіксальний спосіб творення.

Серед багатоконпонентних термінологічних одиниць даної галузі численною є група термінів-словосполучень, що складаються з двох слів. Найпродуктивнішими структурними моделями творення двоконпонентних термінів є **N+N**, **A+N** та **PII+N**. Також нерідко трапляються терміни утворені скороченням – аббревіацією.

Нами було з'ясовано, що багатоконпонентні лексеми, які складаються більше, ніж з трьох компонентів, зазвичай не є «словниковими термінами», тобто у словнику можна знайти українські відповідники лише окремих компонентів цих термінів.

Англійські однокомпонентні терміни галузі будівництва було перекладено на українську мову за допомогою добору еквіваленту, калькування, транскодування, описового перекладу та поєднання деяких з цих методів (транскодування та описовий переклад). Серед терміноодиниць, перекладених способом добору словникового відповідника, більшу частину ми перекладали за допомогою повних еквівалентів.

В англомовній термінології будівництва досить часто вживаються різного типу скорочення. Проаналізувавши корпус дослідження, ми відзначили, що у більшості випадків скорочення перекладаються на

українську мови повним варіантом мовної одиниці. Як було вже зазначено, одиниці даної термінології сьогодні активно термінологізуються, що є ще однією причиною зростання кількості скорочень в англійській мові.

Отже, переклад термінів з текстів будівельних стандартів – процес складний і багаторівневий, який вимагає від перекладача обізнаності у суміжних сферах.

SUMMARY

XXI century shows a rapid development of science and technology, which, in the conditions of globalization, is accompanied by an active intercultural exchange of special knowledge, information, and experience in various spheres of the national economy. All this leads to the need for correct, accurate and adequate translation of foreign documents.

The analysis of the selected material showed that the terms of the construction terminology actively and freely adopt various foreign language borrowings, a significant part of them subsequently becoming international terms, that is, those that are used in at least three non-related languages.

The purpose of the Building Standards system is to protect public interests. The system sets out essential standards that are required to be met when construction works or redecoration of a building takes place in order to meet building regulations.

The Building Standards system checks that proposed building work or conversion of a building meets standards; inspections are limited to a minimum necessary to ensure that legislation is not avoided. The control of work on site is not down to the system but is a matter for contracts and arrangements in place between a builder and client.

Verifiers, appointed by Scottish Ministers are responsible for the independent checking of applications for building warrants to construct or demolish buildings, to provide services, fittings or equipment in buildings, or for conversions.

The terminology system is a higher degree of lexical unit arrangement than terminology. The Terminal System is a complete separate system in terminology, the selection of which requires the detailed professional approach in each narrow field. The analysis of the building standards's terminology showed that it is quite extensive, it can distinguish between different structural and semantic groups, the

number of which continues to grow in connection with the development's process of society and technology.

The urgency of the work is due to increased interest and importance of the normative and technical documentation's translation as a way of exchange and dissemination of information among the world community, and also that lexical-semantic difficulties that arise during the translation of building standards are not sufficiently studied yet issues at the present stage of development translation studies.

The object of this work are texts of building standards.

The subject is the structural and semantic peculiarities of the English-language terms of the building industry, the peculiarity of functioning and the ways of their translation into the Ukrainian language.

The purpose of the study is studying the structural and semantic peculiarities of the translation of building standards into Ukrainian.

Achievement of the set goal involves the fulfillment of a number of tasks:

- to analyze the current state of the English terminology of the buildings's sphere;
- to find out the structural and semantic features of the terms of the given subject;
- to identify the structural features of the English building standards on the main examples;
- to determine the lexical peculiarities of translation of the texts of the sphere of building;
- make a glossary of these terms.

The study body of our work was formed from the terminology units of the building standards's sphere collected by a continuous sampling method from English sources.

The research involved the following methods: systematic and functional method (to study the functioning of language units in English of building standards manufacturing texts); component analysis method (to reveal the structure of the studied terminological units); method of dictionary definitions (to study the specific of lingual units functioning); comparative method (to identify features and

differences of lexical-semantic specific of building standards terms in Ukrainian and English languages); translation analysis method (to analyze the difficulties that may arise in the translation of such texts and identify the ways of their solving through the use of translation transformations).

Theoretical value of this research is development of structural and semantic classification of terminology units of the building standards's sphere, identification of this type of terminology, and definition of its extra linguistic features.

In the study and analysis of English terms we suggested different ways of terminology units's translation of the sphere building standards. The appendices provide the Glossary of terms in the field of terminology units of the sphere of building standards from the texts on studied topic.

Having studied the lexical meanings of the terminology of building standards, the following thematic groups were identified: 1) Types of structures; 2) Buildings of various forms (rectilinear building); 3) parts of buildings (attic room); 4) Structural elements of buildings (fence, arch); 5) Types of materials (building ceramics); 6) types of constructions (frame structure); 7) Types of roofs (single-skinned roof); 8) types of stairs; 9) Different types of windows; 10) The names of the processes (facing, covering); 11) Types of decor structures (sculptural decoration).

Consequently, the translation of terms from the texts of building standards is a complex and multilevel process that requires an interpreter of knowledge in related fields.

It is necessary to continue the study of the ways of creating terms, because they often make it difficult to translate, in order to avoid which it would be useful to lay special glossaries precisely figurative terms of the construction industry. However, multi-component terms that have more than two components in their structure are quite frequent.

The structure of the study follows scientific logics of research, its purpose and objectives. The diploma consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a list of references and appendixes. Total diploma volume is 102 pages.

BUILDING STANDARDS, SYNTAX, STYLE OF OFFICIAL DOCUMENTS, TRANSLATION TRANSFORMATIONS, DICTIONARY REFERENCE, TRANSLATION METHODS, TERMINOLOGY, TERMINOLOGICAL SYSTEM

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика: учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. – СПб. : Союз, 2001. – 288 с. – («Библиотека переводчика»).
2. Алексеева И. С. Введение в переводоведение [учеб. пособие для студ. филол. и лингв фак. высш. учеб. заведений. СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Академия, 2004. 352 с
3. Асмукович І. В. Формування та розвиток англійської авіаційної термінології / І. В. Асмукович // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2011. № 6. С. 112–117
4. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
5. Беленький М. Е., Г.В. Визирян. Терминологический словарь по строительству на 12 языках / Беленький, М. Е. и др. М.: Русский язык, 1986. 2953 с.
6. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька; МОНУ, Херсонський нац. техн. ун-т. Вінниця: НОВА КНИГА, 2010. 232 с.
7. Блинова О. И. Мотивология и ее аспекты / О. И. Блинова. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 2007. – 394 с.
8. Бойко Ю. П. Вживання підрядних речень у текстах різних функціональних стилів (на матеріалі англомовної прози та публіцистики) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Ю. П. Бойко. – Одеса, 2002. – 20,
9. Вильчинский С. С. Термин и общелитературное слово / С. С. Вильчинский // Мова і культура : матеріали VI Міжнар. наук. конф. – К. : Collegium, 1998. – Т. 2. – С. 35-38.

10. Вовчанская С. И. Роль словообразовательных моделей двухкомпонентных терминов-композиций в системной организации терминологии маркетинга современного немецкого языка / С. И. Вовчанская // Записки з романо-германської філології. – 2013. – Вип. 2 (31). – С. 3-8.
11. Давлетбаева Д. Н Lectures on English Lexicology. Курс лекций по лексикологии английского языка: учебное пособие для студентов иностранных языков / Д.Н. Давлетбаева. – Казань : ТГГПУ, 2010. – 92 с.
12. Даниленко В.П. Опыт лингвистического описания. М.: Наука, 1977. 246 с.
13. Думанська Л. Б. З історії походження української будівельної термінології / Л. Б. Думанська // Культура народів Причорномор'я. 2011 № 208. С. 153–155.
14. Д'яков А. С. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : КМ Academia, 2000. – 218 с.
15. Елисеева В. В. Лексикология английского языка: учебник [Электронный ресурс] / В. В. Елисеева. – СПб. : СПбГУ, 2003. – Режим доступа: <http://www.studfiles.ru/preview/2567275/>
16. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д. И. Ермолович. – М. : Р. Валент, 2001. – 200 с.
17. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю. А. Зацний. – Львів : Паіс, 2007. – 226 с.
18. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – СПб. : Союз, 2001. – 320 с. – (Изучаем иностранные языки).
19. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
20. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / В. І. Карабан. – Флоренція, Страсбург, Гранада, К. : TEMPUS, 1997. – 317 с.

21. Кияк Т. Р. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць / Т. Р. Кияк // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2008. – № 38. – С. 77-80.
22. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 350 с.
23. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М. : Международные отношения, 1980. – 166 с.
24. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н. А. Красавский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 495 с.
25. Кудинова Т. А. Особенности перевода многокомпонентных терминов на русский язык (на материале английского подъязыка биотехнологий) / Т. А. Кудинова // Вопросы современной филологии и методики обучения языкам в школе и вузе: сб. материалов II Всерос. науч.-практической конф. – Пенза : ПГСХА, 2003. – С. 212-214.
26. Лейчик В. М. Терминоведение. Предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 256 с.
27. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии / Д. С. Лотте. – М. : Академия наук СССР, 1961. – 162 с.
28. Мельников Г. П. Основы терминоведения / Г. П. Мельников. – М. : Изд-во ун-та дружбы народов, 1991. – 116 с.
29. Овсянников В. В. Теоретические основы университетского переводоведения [Электронный ресурс] / В. В. Овсянников. – Режим доступа до ресурсу:
<http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/11120/1/Ovsiannikov.pdf>.
30. Реформатский А. А. Введение в языковедение / А. А. Реформатский. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 536 с.
31. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык / Я. И. Рецкер. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Просвещение, 1982. – 159 с. – (В надзаг.: Гос. центр, курсы заоч. обучения иностр. яз. «ИН-ЯЗ»).

32. Рябцева Н. К. Информационные процессы и машинный перевод: лингвистический аспект / Н. К. Рябцева. – М. : Наука, 1986. – 169 с.
33. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
34. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : ЛИБРОКОМ, 2012. – 248 с.
35. Табанакова В. Д. Семантизация термина в одноязычных терминологических словарях : автореф. дис. ... канд. филол. наук / В. Д. Табанакова. – Ленинград : ЛГУ, 1981. – 30 с.
36. Телия В.Н. Вторичная номинация и ее виды [Текст] / В.Н. Телия // Языковая номинация. Виды наименований / отв. ред. Б.А. Серебренников, А.А. Уфимцева. – М.: Наука, 1977. – 359 с.
37. Фогель Г. Б. Структурні аспекти термінологічної лексики / Г. Б. Фогель // Нова філологія. – 2007. – № 6. – С. 267-271.
38. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / Александр Давыдович Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
39. Категорії та види стандартів – Режим доступу до ресурсу: https://pidruchniki.com/10550123/tovaroznavstvo/kategoriyi_vidi_standartiv
40. Шиленко О. А. Фразеологізація та метафоризація в терміносистемах: відмінності та подібності [Електронний ресурс] / О. А. Шиленко. – Режим доступу до ресурсу: <http://eprints.zu.edu.ua/9137/1/Фразеологізація%20та%20метафоризація%20в%20терміносистемах%20відмінності%20та%20подібності.pdf>.
41. Ali A. M. Homonymy in English and Arabic: A Contrastive Study / Ahmed Mohammed Ali. – Babylon: Babylon University, 2010. – 32 с.
42. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation / M. Baker. – [2d ed.]. – New York : Routledge, 2011. – 332 с.
43. Basic Translation / [ed. by G. E. Miram, V. V. Daineko, L. A. Taranukha та ін.]. – Kyiv : Nika-Center, 2002. – 237 p.

44. BUILDING CONTROL ACT 2007 Number 21 of 2007: електрон. версія. URL: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2007/act/21/enacted/en/html> (дата звернення 11.07.2018).

45. The Building Regulations 2010. No.2214: електрон. версія. URL:<http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2010/2214/made> (дата звернення 12.07.2018)

46. Catford J. C. Linguistic Theory of Translation / J. C. Catford. – Glasgow : Oxford University Press, 1965. – 110 p.

47. Dillon G. L. Corpus, Creativity, Cliché : Where Statistics Meet Aesthetics / George L. Dillon // Journal of Literary Semantics : An International Review. – 2006. – Vol. 35, № 2. – P. 98.

48. [Electronic resource]: <https://dabi.gov.ua/normatyvno-pravova-baza/derzhavni-budivelni-normy-ukrayiny/>

49. [Electronic resource]: <https://www.inverclyde.gov.uk/planning-and-the-environment/building-standards>

50. [Electronic resource]: “Building Code.” Wikipedia. 2006 http://en.wikipedia.org/wiki/Building_code

51. [Electronic resource]: “International Building Code.” Wikipedia. 2006 http://en.wikipedia.org/wiki/International_Building_Code.

52. Forough S. The Translation of Neologisms [Electronic resource] / Sayadi Forough. – 2011. – Access mode: <http://translationjournal.net/journal/56neologisms.htm>.

53. Ghadi A. S. Translation of Proper Names [Electronic resource] / Alireza Sadeghi Ghadi. – 2010. – Access mode: <http://www.translationdirectory.com/articles/article2146.php>.

54. Gofrey-Smith P. Theory and Reality: An Introduction to the Philosophy of Science / P. Gofrey-Smith. – Chicago : The University of Chicago Press, 2003. – 272 p.

55. Hacken P. Terminology, Computing, and Translation / P. Hacken. – Swansea: Gunter Narr Verlag, 2006. – 240 p.
56. Hadumod B. Dictionary of Language and Linguistics / Bussman Hadumod. – London: Routledge, 1996. – 1304 c.
57. Justeson J. Technical Terminology: Some Linguistic Properties and an Algorithm for Identification in Text / J. Justeson // Natural Language Engineering. – Vol. 1 – № 1. – NY, 1995. – P. 9-27.
58. Kageura K. The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth / K. Kageura. – Tokyo : John Benjamins Publishing, 2002. – 322 p.
59. Lieb H. ‘Synchronic’ Versus ‘Diachronic’ Linguistics : A Historical Note / Hans-Heinrich Lieb // Linguistics : An International Review. – 1967. – № 36. – P. 18–28.
60. Lyons J. Language and Linguistics / J. Lyons. – Oxford: Oxford Wordpower, 2000. – 366 c.
61. Nida E. A. The Theory and Practice of Translation / E. A. Nida, C. R. Taber. – [3d ed., revised] – Leiden: The United Bible Societies, 1982. – 218 p.
62. Nwabineli E. O. Environmental Pollution and Contamination of Water Resources within Awka and Environs / E. O. Nwabineli, V. I. Otti, A. U. Nwafor, F. C. Nwolum // Journal of Engineering Research and Applications. – 2014. – Vol. 4. – № 1. – P. 317-320.
63. Proshina Z. Theory of translation (English and Russian) / Z. Proshina. – Vladivostok: Far Eastern University Press, 2008. – 276 p.
64. Savory T. H. Art of Translation / T. H. Savory. – Boston : The Writer, 1968. – 191 p.
65. Vinay J. Comparative Stylistics of French and English. A Methodology for Translation / J. Vinay, J. Darbelnet. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 1984. – 358 p.

66. Woods An. Statistics in Language Studies / An. Woods, P. Fletcher, Ar. Hughes. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – 322 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

67. Большая советская энциклопедия : в 30 т. / [гл. ред. А. М. Прохоров]. – Т. 9: Евклид-Ибсен. – М. : Советская энциклопедия, 1972. – 624 с.

68. Языкознание : большой энциклопедический словарь / [авт.-сост. В. Н. Ярцева]. – М. : Большая российская энциклопедия, 1998. – 685 с.

69. Online Etymology Dictionary [Electronic resource] / comp. by Douglas Harper. – Access mode: http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=allele.

70. Oxford Dictionary / ed. by Richard Cammack, Teresa Atwood, Peter Campbell. – New York : Oxford University Press, 2006. – 738 p.

71. Proctor P. Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic resource] / P. Proctor // Longman. Pearson Education Limited. – 2000. – Access mode: <http://www.ldoceonline.com/dictionary/proctor>.

72. Waites M. J. Industrial / M. J. Waites, Neil L. Morgan, John S. Rockey, Gary Higton. – London : John Wiley&Sons, 2001. – 304 p.

73. Weekley E. An Etymological Dictionary of Modern English / E. Weekley. – Charleston : Nabu Press, 2010. – 858 p.

Рекомендована література до

Розділу 3. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

74. Жидецький В. Ц. Практикум із охорони праці [Текст] : навч. посібник / В. Ц. Жидецький В. С. Джигирей, В. М. Сторожук [та ін.] ; ред. В.

Ц. Жидецький ; Українська акад. друкарства, Український держ. лісотехн. ун-т. – Львів : Афіша, 2000. – 352 с. : іл., табл. – ISBN 966-7760-09-X

75. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці [Текст] : підручник / В. Ц. Жидецький. - 5-те вид., доп. – К. : Знання, 2014. – 373 с. + 1 ел. опт. диск (CD-ROM). – ISBN 978-617-07-0134-3

ДОДАТКИ

Додаток А

Глосарій термінів будівельних стандартів

Термін	Переклад
accommodation of premises	розміщення приміщень
adaptation period	адаптаційний період
administrative building	адміністративна будівля
antique-roof	античний двосхилий дах, висота якої не більше 1/4 довжини основи даху
Arabesque	Арабеска
archivolt	Архівольт
architectural technologist	будівельник-технолог
arch between the two buildings	арка між двома будівлями
arched-window	полуциркульне вікно
alignment	Вирівнювання
all-component	основний елемент конструкції споруди
antique double-skinned roof	античний двосхилий дах, висота якої не більше 1/4 довжини основи даху
attic space	горищне приміщення
auxiliary ladder	допоміжні сходи
balcony column	балконна колона
basement floor	підвальний поверх
basement	підвал, погріб
barrier	перила, решітка, огорожа
building ceramics	будівельна кераміка
breaking	відламування, відколювання

brick (burned)	цегла (обпалена)
building	корпус споруди
building surveyor	інженер технічного нагляду
clay sandstone	глинистий піщаник
centric structure	центрична споруда
civil engineering plant	підземна споруда
clay-stamp construction	глинобитна споруда
construction of a building	конструкція споруди або будівлі
construction without internal finishing	споруда без внутрішньої обробки
corner room	кутове приміщення
cross-sectional building	поперечна будівля
deviation	зрушення, зсув, відхилення
dome-shaped roof	куполоподібний дах
drain pipe	спускна труба, стічна труба, водостічна труба, відвідна труба
durable building	довговічна споруда
emergency fire ladder	аварійна, пожежна драбина
energy-saving building with a zero balance of costs and electricity production	енергозберігаючий будинок з нульовим балансом витрати і виробництва електроенергії
canopy	Навіс
casemate	підвальный льох
centric structure (round or polygonal in terms of structure)	центрична споруда (кругле або багатокутове в плані будова)
cement mortar	цементний розчин
clay facing	облицювання глиною, штукатурка глиною
construction of special purpose	будівництво будівель спеціального

buildings	призначення
cross-stairs	наскрізні сходи
decorative tower	декоративна башточка
double-skinned roof	двосхилий дах
drainpipe	водостічна труба
elongated building	довгаста будівля
exterior sheathing	зовнішня обшивка
facade facing the courtyard	фасад виходить на подвір'я
flat roof	плоске перекриття
first floor window	вікно першого поверху
foundation stone	камінь для фундаменту
foundation wall	фундаментна стіна
folding-sliding door	складчасті двері
frame structure	каркасна конструкція
height of the floor	висота поверху
granny-flat	квартира як самостійна частина будинку, часто у вигляді прибудови в якій живуть люди похилого віку
garden's side of the building facing	сторона будівлі, звернена до саду
half-timbered building	фахверкова споруда
hewn stone	тесаний камінь, штучний камінь
helmet-shaped roof	шоломоподібний дах
high-rise building	висотна будівля
high modular system	висока модульна система
hollow roof	вальмовий дах
housing	житлове будівництво
household building	господарча споруда
industry building standards	галузеві будівельні норми

inter-stairs	міжповерхові сходи
intermediate wall	проміжна стіна
interior painting	внутрішнє фарбування
large-large room	високе велике приміщення
lining	облицювання, обшивка
line of the building	лінія напрямки будівлі, лицьова лінія будівлі
longitudinal axis	поздовжня вісь
loft	горище
longitudinal wall	поздовжня стіна
longhouse	довгаста будівля; розташування довгастої будівлі
massa	маса
main entrance	головний вхід
mansard roof	мансардний дах
mud building	глинобитна споруда
multistory building	багатоповерховий будинок
new-building	новобудова
outside of the building	зовнішня сторона будівлі
oundation pillar	фундаментний стовп
parade stairs	парадні сходи
partition	перегородка, простінок
plaster ornament	штукатурний орнамент
plastered ceiling	відштукатурена стеля
porous concrete	пористий бетон
profiled stone	профілірований камінь
profiled brick	профілірована цегла
professional performance	погана професійна діяльність

public building	громадська споруда
quantity surveyor	кошторисник
relevant measure	(відповідна міра)
rectilinear building	прямолінійна будівля
rectangular structure	прямокутна споруда
restrictions of premises	просторове обмеження, обмеження приміщень
rhombic roof	ромбічний дах
ribbon-box window	стрічкове вікно
round building	кругла будівля
roof	дах
roof with a longitudinal nave	дах з поздовжнім нефом
round building	кругла будівля, споруда
round window	кругле вікно
rounded dome	закруглений купол
semicircular window	полуциркульне вікно
sculptural decoration	скульптурна прикраса
shredder window	вікно у формі трилисника
side stairs	бічні сходи
single-skinned roof	односхилий дах
spiral pattern	спіральний візерунок
small house settlement	селище одноповерхових будинків
state building standards	державні будівельні норми
staircase	сходовий майданчик
steep roof	крутий дах
stone structure	кам'яна конструкція
summer residence	літня резиденція
surveyor	геодезист
Swiss Confederation Agreement	Угода швейцарської Конфедерації

tile	черепиця
technical certificate	технічне свідоцтво
temporal wooden construction	тимчасова дерев'яна конструкція
temporary building	тимчасова споруда
trefoil	трилисник
triangle gable	трикутний виступ
transverse roof	поперечний дах
toothed ornament	зубчатий орнамент
underground structure	підземна споруда
unitary building	одинична споруда
village building	сільська споруда
window sill	підвіконня, підвіконна дошка
window in the form of a keyhole	вікно у вигляді замкової щілини
wing of the building, annex	крило будівлі, прибудова
wooden stairs	дерев'яні сходи
wooden support	дерев'яна опора
World Trade Organisation	Світова організація торгівлі
WTO – World Trade Organisation	Всесвітня торгова організація
zero-energy house	енергоефективний будинок з нульовим балансом споживання і виробництва електроенергії

Додаток Б

Переклад термінів будівельних стандартів у контексті

It only remains to state that the device can be installed on practically any floor .	Залишається лише констатувати той факт, що пристрій можна встановити практично на будь-якому поверсі.
In the middle of the building , the	В середині будівлі, будівельники почали монтувати електрику у

builders started installing electricity in the aisle .	проходах між рядами.
It can be used, say, for one construction out of four, and be no bothered in the other three.	Її можна використовувати, наприклад, для однієї з чотирьох конструкцій, і при цьому не турбуватись про три інші.
These building standards can hold the whole observers within the compass of their eyes.	Ці будівлі норми перебувають у межах зору всіх спостерігачів
The building is specifically designed for dance rehearsals and preperformance warm up sessions.	Будівля спеціально сконструйована для танців, репетицій та довиставних розігрівів.
And yet the rebuilding is more intellectually stimulating than emotionally engaging.	І все ж перебудівництво більш інтелектуально стимулює, ніж заряджає емоційно.
The construction crane, as used in building, is a platform two meters (a little more than two yards), height 40 meters and in width by four in length, placed on noiseless rubber wheels.	Будівельний кран, який використовується в будівництві, являє собою платформу завширшки два метри (або трохи більше), висотою 40 метрів та чотири в довжину, що розміщена на безшумних гумових колесах.
We were tired of the clumsy engineers-designers we had been seeing on the buildings, tired of the flimsy and unreal their labor capacities.	Ми втомились від незграбних інженерів-конструкторів, яких бачили на будівництві, від надуманих і нереальних розмірів їх трудових можливостей
But the wagon support makes no demands of its own, being simply a movable floor.	Але універсальна опора не висуває ніяких вимог, будучи просто рухливою підлогою.
To built the flying buttress, it was first necessary to construct temporary	Щоб побудувати аркбутан, потрібно було спочатку побудувати тимчасові дерев'яні рами, які називаються

wooden frames which are called centering.	центрування.
In new buildings, according to building standards, there should be a adjustable floor space .	У нових будинках, за будівельними стандартами, повинна бути варійована форма підлоги.
He was a well-known geodesist-measuring the area and geodesist-calculating the coordinates of the area in building circles.	Він був відомим, у будівельних колах, геодезистом, що відповідав за вимірювання території та обчислювання координатів місцевості.
There were no unreserved seats on this new balanced building .	Жодного вільного місця не було на цю нову забудову.
The building-surveyor is making final conclusions of construction.	Інженер технічного нагляду робить остаточні висновки будівництва.
For instance one wagon can be used for two or more scenes, by making use of both of its sides.	Наприклад, одну платформу можна застосовувати для двох або більше сцен, шляхом використання обох її сторін.
The last ten years have brought to the service of the building a new figure.	За останні десять років до будівельної служби додалась нова постать.
The individual buildings need not be of any certain size .	Окремі будівлі мають довільний розмір.
In the simple scene there is nothing to do but to roll the wagon in place, and to add the few building «properties» which Standard permits.	У простій декорації все дуже легко, окрім як згорнути платформу на місці і додати кілька «властивостей» будівлі, як того потребує стандарт